

אדר תשע"ה מארס 2015

לב לוב 19

כתב העת של האירגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

מרכז מורשת יהודי לוב
متحف اليهود الليبيين

אחריאן שלי

מייסד ועורך ראשון
נחצ'ה-נחום גלבע

עורכת ראשית
מתי גילעד

עורך משנה באיטלקית
דניאל מימון

עריכה לשונית
ד"ר רחל ברוך

מנהל
צורי דורון-דדוש

עיצוב והפקה
סטודיו הילעד

דפוס
"המרכז" האחים תשובה נתניה

צילום
יוסי גמזו לטובה, מאיר כחלון,
דינה דנון דאבוש, משה (זיגי) זיגדון,
אילנית חכמון, שמעון דורון,
אוליוויה פיטוסי ועמית שמואל.

כותבים
צבי גבאי, דוד גלן ויוסף בן דוד גלן,
מתי גילעד, דינה דנון דאבוש,
ציון וטורי, משה (זיגי) זיגדון,
יעקב חגלי לילוף, ויטוריו יאיר פלח,
Daniel Mimun, Franco Cohen
Ruben (Bino) Addadi
Ariel Arbib

Redattore sezione italiana
Daniel Mimun

הפצה
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

חברי המערכת
מאיר אלסייג, בנימין דורון-דדוש,
צורי דורון דדדוש, משה (זיגי) זיגדון,
תקוה יולדרי-נעמן, דניאל מימון

כל הזכויות שמורות
לארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב
משה דדדי 4, אור יהודה
luv@bezeqint.net
www.livluf.org.il
03-5336268/72

מוזיאון יהדות לוב
פתוח בימים א-ה'
בחול המועד ואיסרו חג
בין השעות 09:30-17:00
סיור מודרך לקבוצות
בתיאום מראש

מורשת יהדות לוב

לב לוב

גליון מספר 19

הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו
אדר התשע"ה
מארס 2015
כתב העת של הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב

מדינת ישראל
המשרד
לאזרחים ותיקים

משרד
התרבות
והספורט

תוכן העניינים

3. דבר העורכת - מתי גילעד
- מדינה קוסמופוליטית - ויטוריו יאיר פלח
4. דבר היו"ר - מאיר כחלון
5. נאום יו"ר מרכז הארגונים של יהודים יוצאי ארצות ערב מר מאיר כחלון בבית הנשיא
6. נושאי הלפיד - תאטרון עדות לספר כדי לחיות - מתי גילעד
9. סיפורו של פסנתרן - משה (זיגי) זיגדון
10. תעודה מהגניזה הקהירית - יוסף בן דוד גלן ודוד גלן
13. צופן ארץ החיים - מתי גילעד
16. משפחה אחת - שני סיפורים - דינה דנון דאבוש
19. מהמוזיאון באהבה - משה (זיגי) זיגדון
20. קהילת שפתי רננות - ציון וטורי
22. פנים מספרות - 15 שנים למוזיאון שלנו
24. מצפון "ים החולות" אל "חוף מבטחים" - יעקב חגלי לילוף
28. מציון תצא שירה - מתי גילעד
30. ל' בנובמבר - צדק לפליטי יהודי ערב - צבי גבאי
31. כנס לציון היציאה והגירוש של יהודים ממדינות ערב - דוברות אוניברסיטת בר אילן
32. אירועים וכנסים
35. פנינים מפנינה - פנינה שחם

37. *Passato, presente e futuro* - Franco Cohen

39. *Attualita' Libiche e Storielle di Tripoli Febbraio, 2015* - Ruben (Bino) Addadi

41. *I Purim degli altri* - Ariel Arbib

42. *Rebbi Baruh un personaggio mitico*. - Daniel Mimun

43. *Purim, a casa mia, nel 1951, a Tripoli* - Daniel Mimun

מתנדבים במרכז המורשת:

מאיר כחלון, אבי פדהצור, ניסים רובין, בנימין דורון, משה זיגי זיגדון, טבול דבורה, מיכאל גורן,
ציון נעים, צורי דורון-דדוש, לילאנה סרוה, מזל יעל, חנה צמח, כלימו שדה, רינה אבני,
שמעון דורון, משה ברדה, דינה דנון, אילנית חכמון, מני זיגדון, רי"ח צורי חסון, אוסנת ביטון,
פנינה שחם, גלסינה דבש, עדנה לוי, שלי שרון ולאה קאסב.

Iscriviti all'Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia.
Sii partecipe e usufruerai dei seguenti vantaggi:

- 1) Abbonamento alla rivista "Germogli" (Livluf).
- 2) Sconti speciali sui spettacoli, dischi e d.v.d.
- 3) Partecipazione alle votazioni per le elezioni dei membri dell'Organizzazione.
- 4) Aggiornamenti sulle novità in corso

Prezzo annuale: 50 Euro (Estero), 100 Shekel (Israele).

Si accettano pagamenti con carta di credito.

Per informazioni: 972-3-5336268 www.livluf.org

לחברים בארגון העולמי

1. הזכות לבחור ולהיבחר בבחירות לארגון
2. מני לכתב העת "לב לוב"
3. הנחות לספרים ולתקליטורים
4. עדכונים על פעילויות שוטפות ואירועים

דמי חבר 100 ש"ח לשנה
ניתן לשלם בכל אמצעי תשלום

להצטרפות:

03-5336272 03-5336268

דבר העורכת

הפסיכולוג האמריקאי קארל רוג'רס אמר פעם: "האישי ביותר הוא הכללי ביותר". הכוונה באמרה זאת היא, שכאשר דבר-מה קרוב ללבך, אל תתפלא שכאשר אתה מדבר עליו, כותב עליו או מעלה אותו בכל צורה שהיא, הוא מתקבל כבעל משמעות גדולה רבה גם עבור אלו שנחשפו אליו.

לתובנה נפלאה זאת אני מגיעה מתוך התבוננות על הנעשה במוזיאון, במרכז המורשת וגם בגיבוש כתבות לכתב העת "לב לוב". ככל שהעניין קרוב יותר ללבו של המספר, כך הכתבה מתקבלת ברצינות יתרה אצל הקוראים. במרכז המורשת ובמוזיאון יהדות לוב ההשקעה היא רבה וחשובה, ואפשר להרגיש את ההשפעה של המקום על מבקריו, בין אם הם מבקרים אקראיים, ובין אם הם מתנדבים הפוקדים את המרכז באופן קבוע.

אכן, אין זה תמיד קל לחשוף סיפורים אישיים. אכן, לעתים המספרים חוששים שאולי הם אינם מעניינים את האחרים או שסיפורם אינו "סיפור גדול". כעורכת אני נחשפת לסיפורים אישיים מרתקים במיוחד שבעליהם לא תמיד מייחסים להם חשיבות, וזה מצער אותי. אני מאמינה שכל חוויה וכל זיכרון יש בהם טעם, ויש טעם להנציחם.

עם בוא האביב אני שמחה להגיש לכם ללבוב עשיר בכתבות מעניינות ומגוונות להנאתכם: משה (זיגי) זיגדון בכתבה על אסף פייה מוזיקאי מוכשר שהצלחתו מרקיעה שחקים; סיפורו של שלמה צופן אשר עלה ארצה כנער בוגר ובדרך מאומצת בנה קריירה מקצועית ובית לתפארת ישראל; דוד ויוסף ג'יאן חושפים בפעם הראשונה מסמך עתיק המגלה לנו פרטים רבים על תקופה נעלמה; דינה דנון בתחקיר על המשפחה הראשונה שעלתה מלוב ארצה ועל הקשר שלה למגורשי ספרד וכתבתו של ציון וטורי על מיזם להקמת מנין עולי לוב בגבעת שמואל.

התייחסות נרחבת הוקדשה לחוק שיזם ח"כ שמעון אוהיון לקביעת תאריך ה-30 בנובמבר לציון "הגירוש והיציאה של יהודים מארצות ערב" - חוק שהעלה לדיון הציבורי שאלות ובעיות חברתיות קשות:

ראשית, הוא חשף פרדוקסליות של נרטיבים: הגדרת יהודי ערב כפליטים לראשונה "מתחרה" בפליטות הפלשתינאית ועומדת בניגוד לנרטיב הציוני על עלייה מתוך תשוקה ציונית ובניגוד למקרים שבהם לא הגיעו ארצה כפליטים. ושנית, חשף יום הזיכרון את העובדה שהאיחור בהכרה הישראלית לטראומת העזיבה של יהודי העולם הערבי קשור לעוול הציוני אשכנזי כלפי יהודי ארצות ערב.

העובדה הקשה ביותר היא מה שקורה היום: ההכרה של החברה הישראלית בצערם ובכאבם של הפלשתינאים והתעלמותה הגמורה מסבלם של היהודים בארצות ערב.

שאלה נוספת שהועלתה עוסקת במטרה האמתית של החוק - "קיוזו זיכרונות ורכוש" - פגיעת הפלשתינאים על ידי ממשלת ישראל "מתקזזת" עם פגיעת היהודים על ידי המדינות הערביות, ולכן לא יתבעו אלה את אלה. כך נערך "קיוזו" מבלי שהנפגעים משני הצדדים יפוצו כלל וכלל.

הדיון על החוק נסקר בלבוב בכתבה המסכמת את הכנס שנערך במרכז דהאן באוניברסיטת בר-אילן, בכתבתו של צבי גבאי על הטקס הראשון שנערך בבית הנשיא לציון יום זה ובנאומו של מאיר כחלון יו"ר מרכז הארגונים של יהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן בבית הנשיא.

ברכת נסח כשר ושמח!

מתי גילעד, עורכת

livlufnp@gmail.com

מדינה

קוסמופוליטית

מאת: ויטוריו יאיר פלח

לשמחתי, אני חי במדינה שבה יש תערובת של אנשים: תערובת של יהודים, דרוזים, מיעוט צירקסי וערבים. חברה קוסמופוליטית תוססת, בועטת ורבת גוונים, אוכלוסייה שיש בה גם מגוון רב של צבעים: שחורים, שחומים ולבנים.

אני חי בתוך עמי, בתוך קלחת של עדות וגלויות. אנא, ריבונו של עולם, עיינו בכך תליות. ארגן אותנו לחיות בהרמוניה מלאה, בלי הרבה אשליה, בלי מהלומות, בלי אלימות, בלי הפצצות ובלי אפליה. עשה אותנו יחידה אחת מאוחדת, מוגבשת ובת שוויון, שזאת תהיה חברה מיוחדת במינה, מדינה עם צביון.

זה נשמע כמו חלום ליל קיץ,

כי תמיד היו הבדלים, ותמיד יהיה חיי.

אני יודע כמה זמן המצב הזה יחזיק מעמד.

חלילה, שלא נילחם זה בזה, שמא כולנו נושמד.

שתדעו כולכם, לחיות בשלום ואחוזה - בכל הון אין זה נאמד

כי המצב הקיים אינו טבעי, לא סימפטי ולא נחמד.

חיים בצוואת ובהרמוניה

זה כמו תזמורת פילהרמוניה

העלולה לנגן גם בצרמוניה.

אומרים שיצר האדם רע מנעוריו,

זה יכול להשתנות לטובה על ידי חבריו ומוריו.

בתוך עמנו יש הרבה ניגודים ורבדים,

אבל אנו שזורים זה בזה כמו מרבדים.

אנו חברה אנושית, אז אל תהיו כאלה רעים ונבזים.

בבקשה, אל תעוטו זה על זה כמו נשרים או בזים.

במקום זה שלחו מסר אנושי חמים ומרגיע,

אולי בזכות זה במהרה בימינו המשיח יגיע.

חברה מתוקנת צריכה לדעת לנפות את הרוע מקרבה.

כאשר זה יקרה, תבואנה השלווה וגם התקווה.

לכל החברה, היו שלום ולהתראות,

בלי מלחמות, איומים והתראות,

ואני מדגיש זאת בכל נקודה ואות.

שלכם בכל עת,

המושך בזה העט,

בכל העוצמה וביתר שאת.

קוראים יקרים,

אני שמח להעביר למסור לכם מידע על הפעילות של בית המורשת והמוזיאון בשנת 2014 ומבט על הפעילות המאומצת שאנו מתכננים לשנת 2015.

מטרת פעילותנו מול מערכות החוק הייתה להגיע להחלטה סופית בכנסת ישראל בנוגע לתביעותיהם של מאעכרים, מתווכים ועורכי דין כנגד ניצולי השואה, והיא אף נשאה פירות: לאחר שני דיונים בוועדת החוקה ושני דיונים בכנסת, נקבעה ההחלטה הסופית והמחייבת, שלפיה אין לניצולים כל חובה לשלם את הסכומים שאותם נדרשו לשלם, כולל תביעות מההוצאה לפועל. פעילות זאת נעשתה בהובלתו ובטיפולו של ח"כ יצחק כהן. לשם כך הארגון הקים צוות מיוחד שיפעל ויעזור לניצולים להגיש תביעות להחזרים כספיים מתוך הסכומים ששולמו. חוזר מיוחד הועבר לכל הניצולים. יש לעיין ולהיות בקשר עם הארגון על מנת לקבל עזרה והנחיה.

באגדרטה ביער יהודי לוב שליד תל-חדיד ובמרכז המורשת הוקמו עמדות הסברה. ב-20 לחודש אפריל 2015 נקיים באגדרטה המרכזית ביער יהודי לוב את טקס ההנצחה המרכזי ליום השואה והגבורה וליום הזיכרון לחללי מערכות ישראל. אנו מקווים שכל המשפחות השכולות וציבור בני הקהילה יכבדו את המעמד ויגיעו.

לכנס "עת שערי רצון" האחרון שהתקיים בירושלים הגיעו מעט מאוד משתתפים, מכיוון שלמעלה ממחציתם ביטלו את השתתפותם בשל מבצע צוק איתן. אלה שהגיעו מאוד נהנו מאוד מהכנס ומהערב המיוחד במגדל דוד, הפועה מיוחדת לימים הנוראים של האחים חיון ליד חומות העיר העתיקה. הקהל התרגש מאוד לשמע הפיוטים והצטרף לשירתם.

התקיימו מפגשים נוספים עבור בני הקהילה במהלך השנה:

"עם הפנים לקהילה" כנס מוצלח במיוחד שהתקיים בהיכל לאמנויות הבמה בהרצליה, והשתתפו בו 750 בני הקהילה מכל רחבי הארץ. תודה מיוחדת לראש עיריית הרצליה מר משה פדלון על תמיכתו ותרומתו לארגון. מר פדלון העמיד את היכל התרבות לרשותנו. באירוע הופיעו מקהלת הרצליה, גיא ורועי

זוארץ וליאורה פדלון. הציבור נהנה מאוד וביקש לקיים עוד מפגשים וכנסים מסוג זה. הכנס במרכז דהאן שבאוניברסיטת בר-אילן בסימן "יום הפליט לגירוש והיציאה מארצות ערב" נערך בשיתוף מכון בן-צבי ומרכז הארגונים של יהודים יוצאי ארצות ערב. הכנסים והמפגשים משקפים את שיתוף הפעולה בין הארגון העולמי לבין בני הקהילה. הם תורמים רבות לליכוד הקהילה ולהנחלת המורשת לדור ההמשך ולדור הצעיר. בנוסף, אנו מוצלים כל הזדמנות כזאת לשיתוף ולהעברת מידע חיוני הנוגע לבני הקהילה. אנו מקווים שבשנה הקרובה יעלה בידנו לקיים אירועים מוצלחים נוספים בכל חלקי הארץ ולא רק במרכזה, כדי שכל בני הקהילה יוכלו להשתתף ולחוות את החוויה.

אנו ממשיכים בשיפורו של המוזיאון במרכז המורשת ובהתאמתו לביקורים של קבוצות גדולות ובודדים. תכנית בתי-הספר וגני הילדים נכנסה להילוך גבוה, ואנו זוכים לביקורים רבים. ספר האורחים הוא העדות שלנו להתרשמותם והנאתם של המבקרים מהארץ ומהעולם, ומה שהם כותבים בו מעניק לנו גאווה וסיפוק. תודה מיוחדת למדריכים, למתנדבים ולאוצר המוזיאון אבי פדהצור על השקעתו הבלתי הפוסקת.

בני קהילה יקרים, אני מזמין אתכם להתנדב לפעילות למען הקהילה, אם במקומות מגורייכם ואם במרכז המורשת. מעורבותכם, עזרתכם והשתתפותכם הן בעלות ערך גדול וחשובות מאוד להמשך העשייה למען שימור המורשת שלנו.

אני מנצל במה זאת כדי לפנות אליכם באופן אישי וישיר: התפקדו כחברים בארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב. מספר חברים גדול מאפשר גישה רחבה יותר אל בני הקהילה, וכן מעניק לנו כוח לייצג את הקהילה מול כל המוסדות הממשלתיים. כוחנו באחדותנו!

בשנת 2015 יחולו שינויים במערך המנהלי של הארגון. אנו עומדים בפני בחירות של ההנהלה והמועצה וממלאי התפקידים. התערבותכם כמתפקדים בארגון ושיתוף הפעולה שלכם יוכלו לתת דחיפה ורצון אמיתי להמשך עשייה למען הקהילה ולכל עם ישראל.

בברכת פסח כשר ושמח

"עקבאל דיאר דימה זיידין ומוש נקסין".

מאיר כחלון, יו"ר

נאום יו"ר מרכז הארגונים של יהודים יוצאי ארצות ערב מר מאיר כחלון בבית הנשיא ב-30.11.14

תקציבית מקופת המדינה. למהלך הזה יש חשיבות רבה, מכיוון שחלק מרכזי מהתיעוד מבוסס על זיכרונם של אנשים מבוגרים אשר, לצערנו, הולך ונעלם. על כן, יש לעיין בדו"ח מבקר המדינה בשנת תשע"ד.

5. לעודד ולחזק מחקרים אקדמיים על אודות המורשת התרבותית והרוחנית של יהודי ארצות ערב ואיראן במסגרת מכוני מחקר אקדמיים ואוניברסיטאיים.

6. להמשיך ולקדם הסברה בינלאומית במשרד החוץ ביתר מרץ, בשיתוף הקונגרס היהודי העולמי, JAC, כולל חקיקה בינלאומית הדומה לחקיקה האמריקאית.

7. לקדם החלטת ממשלה והחלטת הכנסת שמאמצת את עבודת המטה לביטחון לאומי בנושא הפליטים היהודים ממדינות ערב.

בשמי ובשם חברי מהארגונים, אדוני הנשיא, אני מבקש לחדד שהעלאת סוגיית "עקירתם" הטוטאלית של יהודי מדינות ערב והאסלאם ממאות קהילות במרחב צפון אפריקה, המזרח התיכון והמפרץ הפרסי, לסדר היום הלאומי והבינלאומי, היא אבן פינה בהכרת הזכות של מדינת ישראל כמדינה יהודית, ציונית ודמוקרטית, באזור שהוא במרביתו מוסלמי. אנו היהודים החיים בארץ אבות לא הכרזנו מלחמה על אף אחד, לא התנגדנו לתכנית החלוקה ואף לא איימנו לזרוק אף אחד לים. למרות זאת, במרחב המרחב העצום הזה שהוא "נקי מיהודים", בעוד שבישראל דרים כ-20% ערבים שאותם אנו מקבלים כאזרחים שווים-זכויות.

לא ניתן לטאטא את הפליטות הפלשתינאיות מתחת לשטיח, אך מנגד, חשוב שאזרחי ישראל כולל ערביי ישראל, הפלשתינאים, שכנינו המוסלמים בעולם, יפנימו שמחצית מאזרחי ישראל היהודים, חיו במשך הרבה מאוד שנים בין הפרת לחידקל בהרי האטלס ובגדות הנילוס, שם עוצבה זהותנו, ושם עוצבו תודעתנו ומורשתנו.

"על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון על ערבים בתוכה" (תהילים קל"ז)

אנו לא נטע זה, אנו בני המקום, וכולנו בניו ובנותיו של אברהם אבינו. למרות כל הכאב בעקירה והגירוש אנו מושיטים יד לשלום, "שלום אמת".

אני מודה לך אדוני הנשיא,

מאיר כחלון

יו"ר מרכז הארגונים של יהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן

אני מציין זאת, כבוד הנשיא, כי אתה שנולדת בירושלים בכ"ב לחודש אלול התרצ"ט - פרשת ניצבים - וילך, לא חשת את התחושה להיות עקור מארץ ומבית אבך - ואשריך, אך אני העומד בפני כבודו, בדחילו ורחימו ובשם של חברי הארגונים של יהודים יוצאי מדינות ערב ואיראן, ברצוני להעלות בפניך, עיוות היסטורי אשר אפשר לתקנו, אף אחרי 66 שנות עצמאות, ואמנה אותם:

1. מערכת החינוך - עליה לפעול בנחישות לאיזון ספרי ומערכי הלימוד, על מנת שתשקף את תרבותם ומורשתם של יהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן. מדוע כמעט כל ילד בישראל לומד על פרעות קישינב מאפריל 1903 שבה נרצחו 49 יהודים, אך מעטים, מעטים מדי, לומדים על הפרעות שהתחוללו בקהילות היהודיות בארצות ערב עוד לפני הקמת מדינת ישראל, ולא מעט פעמים בעידודו הפעיל של המופתי; הפרהוד בעירק חג שבועות 1941 - תש"א; מאורעות ופרעות בטריפולי שבלוב נובמבר 1945 - חג שבועות 1948, 1967; הפרעות באלג'יר (קונסטנטין) 1934 - תרצ"ד; פרעות במרוקו - ביוני 1948 - תש"ח. בפרעות הללו נרצחו 426 יהודים ולמעלה מ-1000 פצועים ונותרו ללא רכוש; פרעות בעדן ב-1947 - תש"ז.

כבוד הנשיא, האם יש סיבה מדוע לא מלמדים את החומר הנ"ל בבתי הספר בארץ?

2. לפעול להקמת מוזיאון הספרדי ליד ארמון הנציב בירושלים להנצחתן של הקהילות היהודיות שהתקיימו ברחבי אגן הים התיכון והמפרץ הפרסי, 1000 שנה לפני ייסוד האסלאם, ושנים רבות לפני ייסוד מדינות ערב.

3. לפעול להקמת קרן בינלאומית במתווה הנשיא קלינטון וברוח היוזמה הסעודית על בסיס סעיף 8 של הסכם השלום עם מצרים, קרן שמצד אחד תוביל לשיקום 58 מחנות הפליטים הפלשתינאים, ואזרחים בארצות מושבם, ומצד אחר תשמש לשיקום הפריפריה הישראלית שברובה מאוכלסת ע"י יהודי מדינות ערב ואגן הים התיכון.

4. לפעול לאיסוף נתונים ולתיעוד הרכוש של יהודי ערב ואיראן, באופן שיאפשר לאמוד הרכוש הפרטי והקהילתי שנותר בארצות המוצא עקב הגירוש והעקירה. איסוף זה מחייב תמיכה

כבוד נשיא המדינה, הוד מעלתו ראובן ריבלין; כבוד השר לאזרחים ותיקים, אורי אורבך; יו"ר השדולה למען יהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן בכנסת; ח"כ ד"ר שמעון אוהיון, כבוד הרב אליהו עבאדי ומר סילבן אביטבול יו"ר JAC, צדק ליהודים ארצות ערב, ראשי וחברי הקונגרס היהודי העולמי, ראשי וחברי הארגונים יוצאי ארצות ערב ואיראן, ברצוני לברך אישית את ח"כ ניסים זאב ואת הח"כ לשעבר סגן שר החוץ לשעבר מר דני איילון.

כבוד והדר נפלו בחלקי להיות במשכן נשיאי ישראל בירושלים, בירת ישראל הנצחית, העיר שחבורה לה יחדיו.

אני, עבדכם, מאיר כחלון, העומד היום בפניכם לשאת את דבריי בפני כבודך ומכובדים, הנני פליט יוצא גלות לוב ומשמש כיו"ר מרכז הארגונים של יהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן, "הנני העני ממעשי", תפילה שאומר שליח הציבור בכוונה ובהתרגשות לפני מוסף של ראש השנה ויום הכיפורים. ברצוני להודות ליושב במרומים על ההזדמנות שנתן לי בשם של מיליוני יהודים, פליטי הגלויות שאבותיהם קבורים בארצות אגן הים התיכון ובמפרץ הפרסי - להיות להם לפה!

יהודים אלו שמרו על מסורת אבותיהם במשך מאות ואפלי שנים עד לכינונה של מדינת ישראל בארץ ישראל אשר בה קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכת, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי.

בין יהודים אלה נמנית משפחתי, כולל אמי גיטה ז"ל, אשר נספתה בשואה, ואני עולל בן 5 שנים, אשר לא זכתה לחוויה הייחודית הזו.

כבי הנשיא, הנך מצאצאי רבי הלל ריבלין שהגיע לארץ בשנת 1809 - תקס"ט, כתלמידו של הגר"א (הגאון רבי אליהו) זכות גדולה להימנות עם צאצאיו. הוא אף עמד בראש התנועה "חזון ציון".

נושאי הלפיד

תאטרון עדות לספר כדי לחיות.

מאת: מתי גילעד

הרעב, העייפות, הקושי להמשיך ולשרוד, הגעגועים לבית החם, להורים, למשפחה... האימה והפחד חזרו לחיות ולנשום. סיפורי הניצולים קרמו עור וגידים בתלבושות, במשחק, במוזיקה ולעיני קהל רב. תאטרון עדות מחבר את אירועי העבר לדור העתיד.

לכל ניצול שואה יש סיפור משלו, לרבים מהם קשה לספר אותו, לחזור בזמן ולתאר את מה שעברו. תאטרון עדות לא רק מפגיש את הניצולים עם עברם אלא גם מחייה אותו באופן דרמטי, על במה עם תפאורה, תאורה, תלבושות, מוזיקה ומעל לכול - שחקנים.

אולי השתיקה שגזרו על עצמם האזורים המוצלים עזרה להם להמשיך הלאה בחייהם ולא לחזור ולגעת בפצע הממשיך לדמם. חלק מהם נושא את סיפורו כסלע כבד מעל לבו המקשה עליו. תאטרון עדות קורע את מסך השתיקה וההסתך, ובעדינות, עם המון חמלה וחיבוק של אהבה, עוזר לניצולים לטפל בפצעים ולהסיר את המועקה הנלווית לשתיקתם. השחקנים הם בני נוער אשר שמעו את סיפור הניצולים במהלך חודשים רבים, הכירו אותם היכרות עמוקה, ועברו אתם את תהליך חשיפת הזיכרונות הכואבים, תהליך מורכב וקשה לצעירים ולמבוגרים כאחד.

בתווך נמצאים גם בני הדור השני. הורי הנערים והנערות, בני הניצולים אשר חיו בצל הזיכרונות, חיו את הטראומות והפחדים של הוריהם, את השתיקה המעיקה או את הסיפורים הקשים אשר עברו לידם. הם לא ממש רצו להפנים אותם או לא היו מסוגלים להכיל אותם. כעת ילדיהם שלהם משחקים את תפקיד הניצולים ומחיים את העבר הכואב על הבמה והחויה חודרת באופן עמוק וכואב לתוך הלב.

הניצולים שהשתתפו בפרויקט הפכו ברבות השנים לאנשים חייכנים,

כמו רבים מניצולי השואה, גם דוד קיבל הזמנה מטעם מרכז הארגונים של ניצולי שואה בישראל להשתתף בפרויקט אך התעלם ממנה, לעומתו, נסים ג'יאן נענה להזמנה, והוא השתתף במפגש הראשון של הפרויקט. נסים פגש את בן ארביב, נכדו של דוד שהשתתף בפרויקט והעביר מסר לסבו ובן דרישת שלום. רק אז נענה דוד ארביב למכתב ההזמנה ובא להשתתף אף הוא בפרויקט.

סיפוריהם של דוד ונסים

דוד ארביב נולד בטריפולי בלוב בשנת 1937 להוריו חי ונסריה לבית נעים. אביו היה חייל, ואמו עקרת בית. בעקבות הצטרפות איטליה לכוחות הציר ביוני 1940 החלה הפגזת טריפולי. בשנת 1942 בעקבות לקיחת אחד מדודיו לעבודות כפייה, הסתתרה המשפחה בכפר ערבי סמוך עם כניסת הבריטים ללוב ונסיגת הגרמנים בשנת 1943 חזרה משפחתו לטריפולי. בשנת 1945 בוצע פוגרום ביהודים בטריפולי, ובו נספו 133 איש, בעקבות האירועים עברה המשפחה לגור בכפר סמוך לרובע היהודי. המשפחה נשארה בטריפולי עד שנת 1949, ובספטמבר באותה שנה עלו בני המשפחה ארצה באניה "עצמאות".

נסים ג'יאן נולד בטריפולי בשנת 1928 להורים יוסף ורחל לבית ביתן. בשנת 1941, כשהיה בן 13, עברה משפחתו לבנגאזי, שם שימש אביו כרב הקהילה היהודית. בשנת 1935 בעקבות מלחמות האיטלקים סבלה האוכלוסייה ממחסור

במזון מהגבלות ומרדיפות. בשנת 1942 נאסרה משפחתו במחנה ג'אדו. המזון היה במשורה, והרעב והמחלות שררו בכול. נסים חלה בדלקת ריאות ונשלח למרפאה. לקראת שחרור המחנה רכזו כל היהודים במגרש, ומכונות הירייה כונו אליהם. בדרך נס הם שוחררו בידי הבריטים בינואר 1943. כשחזרו לבנגאזי גילו כי הכול נהרס. נסים החל לעסוק בהוראת עברית ואנגלית לצד עבודתו במאפייה. בשנת 1948 עבר לטריפולי, משם לאיטליה, ומנמל נאפולי הפליג לישראל באניה "פטריה".

במהלך חייו בארץ היה דוד קצין בחיל האוויר ושימש בהתנדבות כמזכיר וגזבר בארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב. הוא ממשיך להיות פעיל בהנצחת מורשת יהודי לוב. דוד נשוי לחנה, ולהם שלושה ילדים. נכדו בן משתתף בפרויקט עדות ברעננה. נסים ג'יאן נשא לאישה את ניצה, ולהם ארבעה ילדים.

הדור השני

לכני הדור השני סיפור משל עצמם, הם אומנם לא חוו את מאורעות השואה אך

הם חיו בצל הזוועות, הטראומות, הפחדים והסיטות של הוריהם. יש מהם אשר יכולים היו להקשיב ולהבין את הוריהם, ויש ביניהם שהעדיפו את השתיקה. את סיפור בריחתם של משפחת ארביב מאימת הנאצים במלחמת העולם השנייה שמע אביחי יחד עם שאר בני המשפחה מאביו דוד, ובמשך שנים היה הסיפור כרקע לחיי היומיום. אך כאשר בנו בן שיחק בתפקיד אביו בהצגה, נולד הסיפור מחדש, ולמרות שכל חייו הוא שמע על החוויות הקשות של אביו, הייתה עבורו חוויה מרגשת ועוצמתית מאוד לצפות בבנו על הבמה. בהצגה ישב דוד וקרא מתוך הדף את סיפור חייו, ואז הופיע בן, בנו של אביחי, בתפקיד אביו, שהיה כבן גילו באותם הימים, ולגנד עיניו של אביחי הסיפור שסופר בילדותו קרם עור וגידים והפך לחוויה ממשיית. הייתה זאת חוויה מטלטלת במיוחד עבורו כשהבין את גודל האחריות שנשא סבו במהלך המלחמה. סבו של אביחי היה בן גילו כאשר העביר את המשפחה ממקום למקום כדי לחמוק מאימת המלחמה. החלטותיו השפיעו על גורל המשפחה כולה. המחשבה על כך הייתה מזעזעת ומפחידה כאחד. בעקבות ההצגה קיבל הסיפור שסופר לו כילד משמעות רבה יותר מזאת שהייתה לו עד אז. ההזדהות עם אביו וההבנה לקושי שלו התעצמו והתבהרו. במשך כל ההצגה לא פסקו דמעותיו של אביחי לזלוג.

הסרט בבית המורשת

החזרה הגרלית שהעלו תלמידי חטיבת יונתן הייתה מול קהל וצולמה בווידאו. דוד ארביב שיתף חברים ומכרים והקרין את הסרט באחד המפגשים הקבועים שאותם הוא עורך במרכז המורשת שבו השתתפתי גם אני. עלי לציין, שעל אף שזאת הייתה "רק" הקרנה של ההצגה, הרגשות ותחושות הכאב של הסיפורים היו באותה עצמה כאילו הייתה זאת ההצגה עצמה. התלמידים הציגו את הסיפורים באופן יוצא מן הכלל והצליחו להעביר לצופה תחושות אמיתיות של פחד ואימה, של כאב ותשישות, של חוסר האונים והתסכול.

הדמעות לא הפסיקו לזלוג במשך כל

ההצגה לא רק מעניי. הייתי מרותקת לצפייה. חנה, אשתו של דוד, הגישה לי טישו וכוס מים כדי שאירגע, כי גם לצאת להתרענן לא הצלחתי, מכיוון שלא רציתי להחמיץ אף תמונה. מסתבר שלא הייתי היחידה שבכתה, היו עוד אנשים רבים בקהל שלא הצליחו לעצור את בכיים.

שיחה עם התלמידים

במהלך הקרנת הסרט עלו בי שאלות רבות: איך אפשר שבני נוער יתחברו באופן כזה לסיפורים קשים כל כך? האם הם הושפעו מהסיפורים? האם השפיעו הסיפורים על השקפת חייהם? האם הם הופתעו לשמוע סיפורים של ניצולי שואה מלוב? ועוד. תשובות לשאלותי קיבלתי במפגש שנערך בבית-הספר בהשתתפות המורה זהבה שליוותה את הפרויקט, נסים ג'יאן, דוד ארביב, בנו אביחי, נכדו בן וכל התלמידים שהשתתפו בפרויקט.

בשיחה דיברו התלמידים על חשיבות הפרויקט. הם ציינו שבהעברת הסיפורים אליהם ודרכם, הם קיבלו עליהם להיות

סיפור של פסנתרן

משה (זיגו) זיגדון

אחד הדברים היפים בפעילות ההתנדבותית בבית המורשת הוא ההזדמנות לפגוש את האורחים הרבים במחזור, לקבל שיחות טלפון של המתעניינים מבני העדה ואחרים, השואלים שאלות ומציעים הצעות, ולא פעם שיחת טלפון אחת שמתקבלת גורמת לפעילות היכולה לעניין אנשים רבים. באחת משיחות הטלפון שהגיעו אליי נאמר לי שישנו בחור, בן לאם מיוצאי העדה, העוסק במוזיקה, והפסנתר הוא הכלי שדרכו בא לידי ביטוי כישרונו הרב. כמי שמרבה להאזין למוזיקה קלסית, נתחדדו חושיי, ואצתי ליצור קשר עם האמן כדי לשמוע את סיפורו ולהביאו בפניכם. חשבתי שבהזדמנות שבה נשוחח, אוכל לשמוע מעט מגינתו על הפסנתר בבית המורשת, וזאת תהיה תמורת, ואכן כך היה.

כך שהוא מכיל גם אלתו, שיש בתוכו גם זליגה לסגנונות אחרים. אסף תזמר ועיבד את המוזיקה באופן מיוחד לפסנתר ולתזמורת. הוא עדיין פסנתרן קלסי "פר אקסלנס", אך הוא אינו מקובע אלא פתוח למספר רב של תחומים. המופע של אסף מתאים גם לאנשים שאינם אוהבים מוזיקה קלסית אך נהנים לשמוע מוזיקה ספרדית קלסית.

האמן, הסולן והמעבד ממשיר, כמובן, להופיע בכל רחבי הארץ עם תזמורות שונות. בשנים האחרונות הוא מקיים מפגשי שיחה ונגינה מתוך כוונה לקרב קהלים שונים למוזיקה הקלסית. לא נותר לי אלא לברך את אסף בהצלחה בהמשך זכותי להכיר אישיות נפלאה, כבוד למשפחתו ולעדה.

סוף דבר - מה שנשאר מהכדורגל בילדותו הוא רק צפייה בטלוויזיה במשחקי הכדורגל של הקבוצה האהובה עליו: מנצ'סטר-יונייטד.

zigis1@gmail.com

צילום ניר קמינסקי

אבל על אף כל הידע המוזיקלי שצבר נשארה בו תחושת המועקה שבתור איש צעיר במאה ה-21 אין לו ביטוי אמיתי ועכשווי במוזיקה הקלסית. המתכנת הכה "שמרנית, פוחדת, ואפילו נרתעת מחידושים" העיקה עליו מאוד. על כן זה למעלה מעשר שנים הוא משתמש באנרגיות של איש צעיר יחסית, שעבר את המסלול הקלסי וחפש פורמט שבו מצד אחד לא יאבד את האיכויות הקלסיות שלו כפסנתרן, ומצד אחר יצליח להביא משהו חדשני שהוא נאמן לביטוי העכשווי שלו.

בביקורו בברצלונה הוא נחשף לאסכולה מוזיקלית שלא הייתה מוכרת לו - יצירות ספרדיות שנכתבו במיוחד לפסנתר אשר לא נוגנו בתרבות המערבית. הוא נכבש בקסמן של היצירות. המוזיקה המדהימה משנה את האופן שבו נתפס הפסנתר שהוא כלי מערב אירופאי שמייצג את איכויות התרבות של מוצרט, בטהובן, שופן, שבחרו לכתוב לו. עם זאת הכלי עובר טרנספורמציה וממש הופך לכלי אחר. צריך להיות אמן עם נגיעה ובעל נשמה מאוד מיוחדת כדי להתחבר לדברים האלה, ואסף הוא אכן כזה.

אחרי הופעתו בברצלונה עם היצירות הספרדיות נכתב עליו כי הוא המציא את הפסנתר הספרדי מחדש. בשנים האחרונות כולם מצאו פתאום את המוזיקה הספרדית, והם עושים מעין "מיקס" של יצירות ספרדיות. זה אינו מה שאסף עושה. המופע של אסף מובנה

אסף, בנה של דיאמנטה פייר גדל בתל-אביב. בילדותו שיחק כדורגל, ועל פי ביצועיו אז יכול היה להיות היום כוכב כדורגל מפורסם. הגורל החליט אחרת, ואנחנו קיבלנו פסנתרן מחונן: אסף פייר (fire) זה שמו, והוא הולך לפניו כיום.

כבר בגיל חמש החל הרומן שלו עם המוזיקה, והוא ניגן על כינור בהדרכתה של אידה הנדל המפורסמת. אולם הכינור לא הלהיב אותו, והוא זנח את הנגינה למורת רוחם של הסובבים אותו, ולא שב אל המוזיקה. בגיל 14 הגיע פסנתר הביתה, וזה משך באחת את עיניו, לבו ואצבעותיו של אסף. הפסנתר הזה קבע למעשה את גורלו, שהתחיל אז ונמשך עד היום. הוא נרשם ללימודים בבית-הספר לאמנויות תלמה ילין, שם הגיע להישגים רבים ולשליטה מלאה בפסנתר. עם סיום לימודיו הוא התגייס לצה"ל. כמוזיקאי מצטיין התאפשר לו להמשיך ולעסוק בתחום האהוב עליו, הנגינה על הפסנתר.

את מסלול דרכו המוזיקלית דחס בעשר שנים ורשם לזכותו תואר שלישי באקדמיה תחת שרביטו של אריה ורדי. הוא השתלם בלונדון, במנצ'סטר ובבולוניה שבאיטליה, זכה בתחרויות בארץ ובתחרויות בינלאומיות. עוד ניגן בהופעות סולו כפסנתרן עם התזמורות המובילות בארץ, תזמורת רשות השידור, התזמורת הסימפונית ירושלים, הקמרית הישראלית, סימפונט רעננה ועוד. הוא ערך והגיש ערב קלסי בעיר מודיעין, בהשמעת יצירות מופת, שבחלק גדול מהן הוא הסולן על הפסנתר.

מאחור מימין לשמאל: יותם פרום, שני גורן, תומר דרזנר, בן ארביב, רנטה חזינסקי, יפעת ספרן, אורן צור מלפנים מימין לשמאל: לורה לרנר, נסים גיאן, דוד ארביב, המורה זהבה בן אליעזר ואביחי ארביב

שהתגלה בשואה. כהמשך לרצון גרמניה הנאצית למחוק את זיכרון העם היהודי, קמים ומתרבים היום באירופה ובארצות הברית ארגונים מכחישי שואה. בפרויקט תאטרון עדות עושים ככל האפשר כדי להנציח ולשמר את המראות והזוועות, כדי שלא יישכח הנורא מכול, ויימשך החיבור בין הניצולים ששרדו לבין הדור הצעיר נושא הלפיד. אכן מאוחר, אך לא מאוחר מדי.

ישר כוח לתלמידים, תודה לניצולים על שהשתתפו בפרויקט ושיתפו אותנו בסיפוריהם האישיים, תודה מיוחדת לרכזת החברתית בחטיבת יונתן ברעננה הגב' זהבה בן אליעזר, בת לניצולי שואה. כבת דור שני לשואה הנושא קרוב ללבה, והיא מטפלת בו ברגישות ובאהבה. זהבה אחראית, בין היתר, לכל הטקסים של ימי השואה. היא מלווה זאת הפעם השנייה את פרויקט תאטרון עדות בבית-הספר ומצפה לפרויקטים נוספים מסוג זה, כי "כל פרויקט ממלא אותך בייעוד שלך כנושא הלפיד", כדבריה ותודה ענקית לעירית ועזרא דגן על מפעלם הנפלא.

mattiegilad@gmail.com

הספר, עדיין לא היה בכך די כדי לגעת בה. תוך כדי המשחק בהצגה היא הצליחה להתחבר לסיפורים, ובמהלך העבודה המשותפת היו כל המשתתפים למעין משפחה קטנה.

התלמידים דיברו על חשיבות קיומה של מדינת ישראל ועל השירות בצבא הגנה לישראל כנושאים החשובים מאוד לעם היהודי, אשר במשך הגלות היה חשוף לסכנות אנטישמיות. והם רואים בשירות הצבאי ערך קיומי והכרחי להמשך העם היהודי.

מסקנות רבות הסיקו התלמידים מהפרויקט, אך המשמעותית ביותר היא שמכל דבר קשה אפשר לקום.

יצאתי מהמפגש עמם בתחושה חזקה של גאווה. פגשתי בני נוער נבונים, רגישים ואחראים, שעל אף גילם הצעיר הם רציניים ובעלי עצמה בלתי רגילה וכוח להמשיך ולשאת את הלפיד הלאה לדורות הבאים.

סוף דבר

זכרה של השואה יישאר לעד כתקופה האפלה ביותר של ההיסטוריה, כאסון הגדול ביותר של האנושות. לעולם לא נוכל לעמוד על טיבו של הרוע המוחלט

לפיד השואה הנוער אשר יועבר הלאה לדורות הבאים. כל זאת נעשה כדי שסיפור השואה לא ירד מהמדף ויישכח, מעבר לכך, כשהם יהיו מבוגרים הם יהיו העדים אשר יספרו את הסיפורים ששמעו ממקור ראשון.

התלמידים התרשמו מאוד מהניצולים שלמרות כל מה שהם עברו בשואה, הקימו משפחות וחיו חיים מלאים. בעיקר התפעלו מהחיוך ומהאופטימיות שלהם. הקיטוב בין היחס של הניצולים לחיים לבין סיפורם האישי המזעזע אשר תמיד יישאר ברקע הדברים, היה תמוה בעיני התלמידים. הם לא הצליחו להבין איך הניצולים עדיין מחייכים.

הפרויקט בהחלט השפיע על התלמידים בכמה היבטים: תלמידה אחת סיפרה שבעקבות הסיפורים על הרעב הגדול כאשר כל פיסת לחם או תפוח-אדמה היו שווים בעיניהם יותר מזוהב, קשה לה היום להשאיר אוכל בצלחת בידיעה שהוא הולך להיזרק, והיא מקפידה שלא לזרוק אוכל. תלמידה אחרת סיפרה שהיא פחות מתלוננת על דברים יומיומיים וחסרי חשיבות, וכשהיא שומעת תלונות מאחרים, דבריהם נשמעים לה חסרי חשיבות. הסתכלותה על החיים הפכה להיות רחבה יותר, והיא אינה מסוגלת לשמוע את הקטנוניות של בנות גילה. תלמידה נוספת סיפרה, שמעולם לא התחברה לנושא השואה. במשפחתה לא היה אף ניצול שואה, וגם כאשר הגיעו אנשים לספר עדויות ביום השואה בבית-

הפקת הפרויקט באדיבות:

עיריית רעננה; האגף לשירותים חברתיים; מנהל החינוך; המשכן למוסיקה ואמנויות; אגף תרבות ונוער ופנאי; העמותה למען האזרח הוותיק, רעננה; 'ועידת התביעות' אשל-גליונט, ישראל; המשרד לאזרחים ותיקים, מדינת ישראל; משרד הרווחה והשירותים החברתיים, מדינת ישראל; עמותת תאטרון עדות - לספר כדי לחיות.

דוד ג'אן הי"ו ויוסף בן דוד ג'אן הי"ו

תעודה מהגניזה הקהירית

כזוהר לבנת הספיר לטוהה, מאירים באור יקרות את חשבת ההיסטוריה הקדומה של יהודי לוב, צצים ועולים כנצנוצי יהלומים, מסמכים נדירים ומרהיבים מתוך הגניזה הקהירית. על מסמך אחד נדיר ביופיו "הכתובה מבארקה" (בארצ'ה), אחת הכתובות העתיקות שנכתבה לפני כאלף וחמישים שנה, כבר כתבנו כאן מעל דפי עלון זה. והנה עולה ובא מסמך נוסף, מדהים אך יותר מקודמו, ובו שבחי תואר והלל וברכות מאת השופט-דיין, עמרם בן משה מבארקה, להולדת הבן של רבי מבורך בן סעדיה ראש הישיבה בבארקה (בצילומי המסמך המופיעים באוניברסיטת קיימברידג' משייכים את המסמך לבן סעדיה, למרות ששם זה לא אינו מחזכר בשני הצילומים).

ההיסטוריה של יהדות לוב לוטה ברובה בערפל כבד וסמיך. בייחוד בתקופות הקדומות של כ-350 שנה ומוקדם יותר. האינפורמציה דלה ביותר. גם בתקופות מאוחרות וקרובות לימינו ישנם הרבה חורים שחורים בידע. על כן לכל מסמך או כל בדל אינפורמציה יש חשיבות עצומה לאין שיעור להארת מחשכי ההיסטוריה. מאמצים גדולים השקענו בפענוח מסמך זה. אתם הקוראים זוכים להיות הראשונים לחזות ולצפות בתוצאות פענוח מסמך יפהפה זה השזור פסוקים מהמקורות, דברי הלל בחרוזים, משפטים בארמית ודברי שבח בשפה הערבית.

פרטים רבים וחשובים נחשפים לראשונה מתוך עיון במסמך זה:

1. שמות שני האישים הנחשפים פה לראשונה לא נודעו כלל בדפי ההיסטוריה של יהדות לוב, ומתגלים מוסדות דת שלא היה ידוע על קיומם. בבארצ'ה קיים מוסד הדינות, ובו משרת בקודש עמרם בן משה הדיין-שופט, עוד פועלת בבארצ'ה גם ישיבה תוססת שנלמדים בה שיעורי תורה - "ודעת שפתיו ברור מללו", ורבים הם הפוקדים אותה, נבחנים ומקבלים את הסמכתם לרבנות - "מקור התעודות". בראשה עומד רבי מבורך בן סעדיה - "חכם הישיבה אלוף הבינות שר השרים עוז כל בית ישראל". מלידת התינוק לרבי מבורך אפשר להסיק שהקהילה יושבת לבטח בבארצ'ה ואף גדלה - "ויגדלו בתורה ובמצות, יקיים עליו קראה דכתיב וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך".
2. עברית ברמה גבוהה מאוד שגורה בפיו של כותב המכתב, ומקולמוסו נשזרים להם דברי המליצה והחרוזים - "ובספונה ינהיר: בצפונה יבהיר: כאור בשחקים בהיר" מטבע הדברים גם מקבל

המכתב, רבי מבורך, שולט בעברית על בוריה - "גדולת קדוש מרנו ורבנו מבורך אלוף הבינות חכם הישיבה". הכותב מפגין בקיאות גדולה מאוד בתנ"ך תוך שימוש בציטוטים רבים מפסוקי התורה - "תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו שרים בכל הארץ", וגם ידע רב במשפטים בעברית שאינה מהמקורות עם מילות מליצה רבות. הכותב מצליח להטות מילים רבות ובאופן שכזה שאף בימינו לידועי העברית על בוריה קשה לעמוד על דיוקן. לדוגמה: "הגר אמות יאשר מדבריו", דהיינו, מי שגר בקרבתו (ארבע אמותיו) של רבי מבורך, חש באושר המציף אותו לשמע דבריו ודרשותיו של ר' מבורך. ובהמשך "צחו ודעת שפתיו ברור מללו", שהמשמעות היא: דבריו צחים ונקיים עם עומק ידע, וברורים ביותר מאוד לאוזן השומע. בנוסף לעברית משתמש הכותב גם בשפה הערבית הנהוגה בקרב יהודי לוב. כלומר אפשר להסיק ממסמך

מפת בארצ'ה

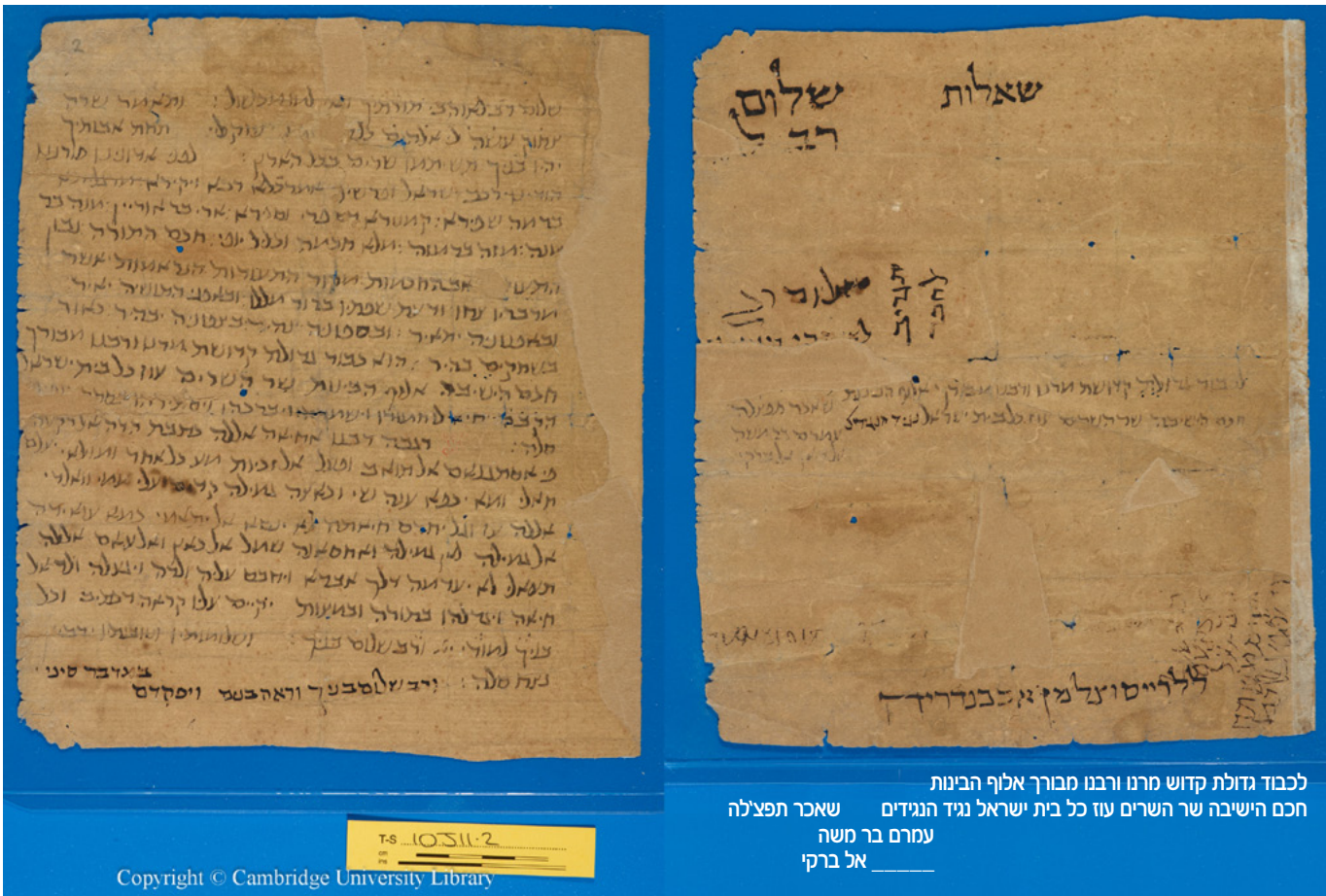
המסמך: מבורך ומשה הם שמות נפוצים לאורך כל ההיסטוריה של יהודי לוב, ואף בדורות האחרונים. סעדיה ועמרם, שמות נדירים בדורות האחרונים בקרב יהודי לוב (יותר נפוצים בקרב יהודי תימן).

5. נשאלת השאלה כיצד הגיע מסמך זה מבארצ'ה שבלוב לגניזה בקהיר שבמצרים. יש לשער כי ר' מבורך או צאצאיו נשאו מכתב זה, כאשר היו בדרכם לעלות לארץ ישראל דרך מצרים, או שהעתיקו מקום מגוריהם למצרים עקב פלישת שבטי הבדווים מהמדבר לבארצ'ה.

רקע היסטורי תמציתי על התקופה בבארצ'ה:

בארצ'ה היא עירה היושבת בלבו של עמק רחב ופורה במערב קירינאיקה, שהעניקה את שמה הערבי בארקה לכל האזור. במשך מאות בשנים נודעה בשם אחר שהוענק לה על שם העמק הפורה שבחיקו היא שוכנת: אל-מר' (בערבית: העמק, או עיר העמק). ראשיתו של היישוב היהודי בבארצ'ה עוד בתקופת בית שני, ואף ידוע שיישוב יהודי התקיים בה בתקופת החשמונאים. על כך מעידים מטבעות יהודיים שנתגלו במקום. הערבים המוסלמים שכבשו את בארצ'ה בשנת 640, משנים אותה לאחד ממרכזי האסלאם בקירינאיקה. גאוגרפים מוסלמים מציינים שמזמן הכיבוש ועד אמצע המאה ה-11 הייתה בארצ'ה עיר משגשגת

דברי ברכה להולדת בנו של ר' מבורך בן סעדיה ראש הישיבה בבארקה (בארצ'ה) בשנת 1050 לערך

לכבוד גדולת קדוש מרנו ורבנו מבורך אלוף הבינות חכם הישיבה שר השרים עוז כל בית ישראל נגיד הנגידים שאכר תפצלה עמרם בר משה אל ברכי

שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול: [תהלים, קי"ט, קס"ח] ותאמר שרה צחוק עשה לי אלקים כל השומע יצחק לי: [בראשית, כ"א, ו'] תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו שרים בכל הארץ: [תהלים, מ"ה, י"ז] לפני אדונינו סורגא הודיע רכב ישראל ופרשיו: [מלכים ב', ב', י"ב] אמרכלא רבא ויקריא: מרגליתא ברמא שפירא: [מרגלית ברמא יפה] קמטרא דספרי וספרא: ארי בר אוריין: [בן תורת] מנה בר ענה: מזה בר מזה: מלא חכמה וכליל יופי: חכם התורה: נבון התשובה: אב החכמות: מקור התעודות: הגר אמות יאשר מדבריו צחו ודעת שפתיו ברור מללו: ובאפני התושיה יאיר: ובאפנוניה ימאיר: ובספונה ינהיר: [את הנסתר בה יבהיר] בצפונה יבהיר: [הנחבי בה יבהיר] כאור בשחקים בהיר: הוא כבוד גדולת קדושת מורנו ורבנו מבורך חכם הישיבה אלוף הבינות שר השרים עוז כל בית ישראל הרבה יחיה לו חמודו וישמרו ויברכו ויסתירוה בסתר כנפיו סלה: דגבה דבנו אחיאה אללה [האל יחיהו] כתבת הזה [כתבתי אילו] אלרקעה פי אסתגנאס אל תואב ופעל אל זכיות מע [עם] כל אחד ומולאי יעלם [אלוקים העד שלי] תאלי [תבוא] ומא יכפא ענה שי [ואין נסתר ממנו דבר] וכאצה [וגם] גמילה קדים עלי עמי וואלדי [עם ילדי] אללה עז? וגליתדם חיאתם לא ינסא [לא ישכח] אל יתאמי [את היתומים] כמא עואיזה [כמו שעשתה] אלגמילה לאן? גמילה ואחסאנה שמל אלכאץ [עצמם] אברא [בחזן] ויחבם עליה ולדה [ואיבהם על בנה] ויעלה ולד אל תוסאלי לא ערמה [לא יחזק] דרך [עצמם] אברא [בחזן] ויחבם עליה ולדה [ואיבהם על בנה] ויעלה ולד אל חיאה [ויקראם בני חיים] ויגדלוה בתורה ובמצות קיים עליו קראה דכתיב וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך: [ישעיהו, נ"ד, י"ג] ושלומותיו וטובותיו ירבו נצח סלה: ורב שלום בניך וראה בשם ויפקדם במדבר סיני

שירתו את קהילת בארצ'ה הרב יוסף חדיף, והצטרף אליו מאוחר יותר רבי כלאפו שתיו. בשנת 1935 נערכה חנוכת בית-הכנסת בעיירה. עד אז התפללו בביתו של אחד היהודים. בית-הכנסת נבנה לפי הדגם של אחד מבתי-הכנסת שבנגאזי: מבנה בעל שתי קומות, ובכניסה - עמודי שיש. בקומה הראשונה היה אולם תפילה מעוטר עם תקרה גבוהה וקמורה, תיבה עבור הרב, וארון קודש מהודר. ובקומה השנייה, היו חדרי לימוד. בית-הכנסת שופץ מדי פעם, וכעבור שנים אחדות הוסיפו לו חלונות

ששליטיה טבעו מטבעות זהב. העיר פרחת הודות למסחרה ולתוצרתה החקלאית. במשך תקופת הכיבוש המוסלמי נמצא בבארצ'ה יישוב יהודי מבוסס. בשנים 1056-1055 עקב פלישת שבטי הבדווים מן המדבר נהרסה בארצ'ה ונשארה ככפר קטן. ההתיישבות בבארצ'ה התחילה להתרחב לאחר שהאיטלקים דיקאו את המרד הערבי בשנת 1923, אז לערך החלו לנהור אליה יהודים רבים, מרביתם מבנגאזי. בתקופה שבין שתי מלחמות העולם

צופן בארץ החיים

מאת: מתי גילעד

זהו סיפור של זוג עולים חדשים בארץ חדשה ובמדינה בהתהוות. שניהם מחוסרי השכלה ללא מקצוע וללא עזרה מאיש, הצליחו לבנות את עצמם בזכות מחשבה נכונה, תכנון קדימה ועבודה קשה ומאומצת. הסיפור של שלמה ורינה צופן יכול להוות השראה לצעירים בני ימינו המתמודדים אך הם עם אתגרים וקשיים המלווים אותם במרוץ החיים.

בתקופת מגורינו ביפו הודיעו לנו שעומדים לשקם את השטח הגדול ביפו, ושנצטרך להתפנות. התכנית הייתה לפנות את דיירי השטח הגדול לצריפים בחולון. משפחות וזוגות קיבלו צריף, ואילו אחותי ג'ולי ואני לא קיבלנו. ג'ולי הצטרפה להורים שהגיעו בינתיים לארץ וגרו בבית-ליד, ואילו אני, שהייתי אמור להתגייס, נשלחתי לגור בבית החלוצים בבתי-ים. אסתר ושימללי התחתנו מיד אחרי שהוריי הגיעו ארצה. זכור לי שהכסף בכיסי היה כה מועט, כך שבתחילת הקורס לא היה לי כסף אפילו לנסיעות באוטובוס לעבודה ולחזרה. בהפסקות הכסף הספיק לי לרבע לחם ולכן בלבד. עמדתי בתור בחנות עם אחרים שהזמינו מכל טוב, ואילו אני לא יכולתי להוסיף לתפריט אפילו לא דג מלוח.

ללמוד אחד ממקצועות הבנייה. ניגשתי לבית ברנר בתל-אביב, הצגתי את עצמי וביקשתי ללמוד מקצוע. היה מקצוע אחד ויחיד ללמוד - טייחות. לא התלהבתי אבל לא היו לי הרבה ברירות. למחרת הלכתי לעבודה ברמת-יחק. שם בנו שיכון לעולים. צירפו אותי לקבוצת חיילים משוחררים. השיטה הייתה כזאת: קבוצת מתלמידים מקבלת בניין לעבודה בקבלנות, הקבוצה משלמת שכר לשני מדריכים כדי שילמדו אותנו, וביתרת הכסף מתחלקים חברי הקבוצה. בהתחלה קיבלנו סכומים זעומים, אבל ככל שהתקדמנו בעבודה גדלו סכומי הכסף, ולאחר שלושה חודשים נעשינו למקצוענים וקיבלנו שכר טוב.

ימים ראשונים בארץ ישראל

המעברה הייתה מקום מבודד ולא נעים. לכן יצרתי קשר עם אחיותי אסתר וג'ולי והצטרפתי אליהן. הן הגיעו לפניי והועברו למעברה בבאר-יעקב, ומשם נשלחו ליפו למה שנקרא "השטח הגדול" (היום נמצאות שם הגלריות לאמנות, המועדונים ומקומות הבילוי של יפו). היה זה בית ערבי נטוש, וכל משפחה "השתלטה" על חדר או שנים לפי צרכיה. גם אסתר וג'ולי קיבלו שם חדר יחד עם חבר של אסתר, שימללי (שמואל) ז"ל, ואני הצטרפתי אליהם. צריך לזכור שהמצב הכלכלי בארץ בתקופה זאת היה קשה. אלו היו השנים הראשונות להקמת המדינה, אלפי עולים נקלטו בארץ, רובם הגיעו בחוסר כול.

מיד כשהגעתי החלטתי לחפש עבודה, הייתה זאת תחושה מאוד לא נעימה לחיות על חשבון אחיותי וג'ולי לעתיד. חשבתי על תחום החייטות, מכיוון שזה היה המקצוע שלימד אותי אבי בלוב. מדי יום הלכתי ברגל מיפו לתל-אביב, שם עברתי מחנות לחנות, נכנסתי לבתי מלאכה, למפעלים וחפשי עבודה. נעניתי בהרבה מאוד תשובות שליליות אך לא הפסקתי לחפש. עבדתי בגיהוץ חולצות ובסיקול אבנים לקראת המצעד של הצבא. פניתי ללשכת העבודה ביפו ומצאתי שם הרבה אנשים שבאו לנסות את מזלם ולקבל עבודה. פקיד הלשכה יצא עם פתק בידו ושאל: "מי רוצה לעבוד בפינוי אשפה?" ראיתי שכל האנשים במקום התרחקו. אמרתי לעצמי שהתחנכתי על ברכי התנועה וערכיה, וכי כל עבודה מכבדת את בעליה. צעדתי לעבר הפקיד ואמרתי לו שאני מוכן ללכת. במשך כחודש ימים עבדתי בפינוי אשפה בעיריית תל-אביב והרווחתי שכר יפה.

בתום החודש שוב הייתי מובטל וחזרתי לחפש עבודה. הייתי אז בגיל מתאים לגיוס, אך כשהגעתי ללשכת הגיוס נמסר לי שהצבא מצוי בתהליך התארגנות של אחרי המלחמה. "חזור בעוד שנה", אמרו לי. זה היה מבחינתי מצב חדש, ובעקבותיו חיפשתי עבודה ממוסדת ולא זמנית. העבודות שהיו בנמצא באותה תקופה היו בבניין. לארץ הגיעו הרבה עולים והיה צורך לבנות להם בתים. החלטתי

שניאור זלמן שכטר חוקר את מסמכי הגניזה

ועוד. חומר שהיה בכמה ערים אירופיות, ובהן ברלין, פרנקפורט וורשה, אבד בזמן מלחמת העולם השנייה. בשנת 2006 נתגלה בספריית אוניברסיטת ז'נבה באוסף של פפירוסים יוניים אוסף מהגניזה שלא נודע עד אז.

עדותו של שכטר

את אשר ראה כשנתגלתה הגניזה לעיניו תיאר פרופסור שכטר (במאמר שפרסם ב"טיימס" הלונדוני ב-3.8.1897): "...חושך רב שרר בגניזה, והיא העלתה ענני אבק... האבק היה שוקע בתוך הגרון ומאיים בחנק... הרי זה מעין שדה קרב שספרים ויצירות ספרותיות של כמה וכמה מאות שנים נטלו חלק במערכה ופזרי אבריהם נפוצים על פני שדה הקטל... אתה מוצא פרק מתוך חיבור רציונליסטי השולל את עצם קיומם של שדים ומלאכים, שדבוק וצמוד לקמע שבו מתבקשים אותם יצורים עצמם... לא לקלקל את שורת האהבה של פלוגית לפלוג... הקמע מצורף לאיזה שטר חוב שנדחק לבין הדפים של בעל מוסר קדום, הדן ברותחין כל תאוה למאן..."

בעזרת שומרי המקום אסף שכטר את רבבות כתבי היד מתוך הגניזה והעבירם בעשרים ארגזים לאוניברסיטת קיימברידג'. בסכמו את הגילויים הראשונים של הגניזה הוא מספר כי מצא בין הדפים קטעי תרגום קדום של המקרא ליוונית (תרגום עקילס), קטעים מן התלמוד ומפרשיו, פיוטים, קטעים נוספים מספר בן סירא. שכטר גם איתר טקסטים שהוא כינה אותם "צדוקיים". הוא שיער כי אלה נכתבו בידי כת שסטתה מדרך ההלכה הפרושית, ואשר נחשפה רק ארבעים שנה מאוחר יותר עם גילוי מגילות מדבר יהודה (שם גם נתגלו קטעים נוספים מספר בן סירא). בין אוצרות הגניזה מצא גם טקסטים קדומים ביידיש.

לסיכום: הקוראים מוזמנים לעיין בצילומי המסמך הנדיר ובמלאכת התרגום ולנסות ולפענח את כל הכתוב, במיוחד בשפה הערבית. מטבע הדברים קיימת אפשרות של טעות בזיהוי אות זאת או אחרת עקב כתב לא ברור, או שתי אותיות שחברן הכותב לשתיים, או אפילו טעות קולמוס הכותב. בשמחה נקבל את תגובותיכם.

jan@iai.co.il

צבעוניים ורצפה מקושטת.

בימי מלחמת העולם השנייה רובם של בני קהילת בארצ'ה גורשו למחנות ג'אדו, גאריאן ויפרן, וגורלם שם היה כגורל שאר יהודי קירינאיקה.

בסיום המלחמה הופעל בית-הספר בבארצ'ה על ידי החיילים הארצישראליים. משנת 1948 ואילך החלו יהודי בארצ'ה לעזוב אותה ולשים פעמיהם לארץ ישראל.

מקום הגניזה

בית-הכנסת של הקהילה היהודית בפוסטאט, בעיר העתיקה של קהיר, היה עד שנת 882 לספירה כנסייה קופטית. באותה שנה קנה את אדמותיה אברהם בן עזרא מירושלים עבור 20,000 דינרים, והחלו להשתמש במקום כבית-כנסת. בית-הכנסת נחרב בפרעות בשנת 1012 ונבנה מחדש. בית-הכנסת נקרא במקור "בית-הכנסת של אנשי ישראל". מאוחר יותר נודע בשם "בית-הכנסת של אליהו הנביא", ואחר כך "בית-הכנסת בן עזרא". רבי משה בן מימון, הרמב"ם, התפלל בבית-כנסת זה, ולכן הוא גם נקרא לעתים בשם "בית-הכנסת הרמב"ם".

בקומה העליונה של בית-הכנסת נקבע חדר מיוחד לא גדול, שלושה על שלושה מטרים בסך הכול, כגניזה, כלומר מקום לאיסוף ספרי קודש וגיליונות שהתבלו,

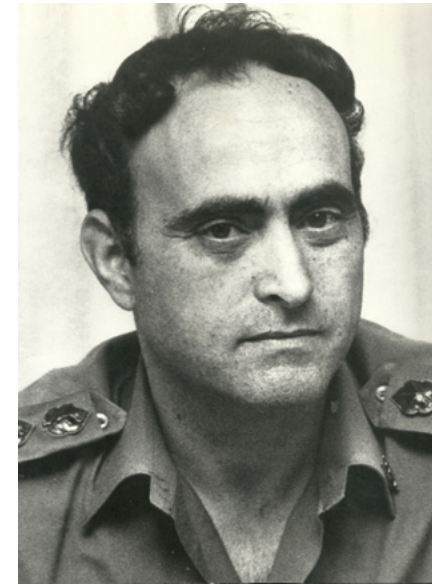

דפי הגניזה שנמצאו

ואי אפשר להשתמש בהם עוד. לאורך השנים גזזו יהודי הקהילה במקום לא רק את כתבי קודש כגון, ספרי תורה, תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, מדרשים, חיבורים שונים בעלי תוכן או הקשר דתי, כתובות וגטין, ספרי הלכה, ספרי תפילה ולימוד שבלו ונשחתו, אלא גם מסמכים משפטיים, כתבי בית-דין, מסמכים כלכליים, אגרות ושטרות, חוזים, רשימות שמיות, קטעי פנקסים ומכתבים, מסמכים היסטוריים, דקדוק עברי, מחשבת ישראל, מיסטיקה יהודית ושירה, מתקופת הגאונים ועד תקופת האחרונים. כל זאת מתוך יחס של כבוד לכל דף שנכתב באות עברית. האקלים היבש של מצרים סייע להשמרת הכתבים.

שלושים שנה חייל

בתום שנת העבודה הגיע מועד הגיוס - 24.12.1950. עד הגיוס הצלחתי לחסוך מהעבודה סכום של 220 לירות, סכום משמעותי בהשוואה לתקופות המחסור שעברתי. נפרדתי מחבריי לעבודה בבניין ביום שישי, וביום ראשון הייתי צריך להתייבב בלשכת הגיוס. באותו יום שישי קראתי מודעה בעיתון שבה הציעו למכירה מגרש בראשון לציון עבור 200 לירות. מחד גיסא, חשבתי שלו היה לי זמן הייתי קונה נכס כזה. מאידך גיסא, אמרתי לעצמי שהכסף הזה דרוש לי להשלמת המשכורת הצבאית (שכר חייל באותם הזמנים היה 4 לירות ו-10 אגורות, ועוד 4 קופסאות סיגריות), שאינה מספיקה לפרנסה, מה גם שלא היו לי מקורות אחרים, והייתה לי משפחה שצריך לסייע לה.

גויסתי לחטיבת גבעתי לגדוד 52. עברנו אימונים מפרכים כחיילים קרביים לכל דבר. באחת מהשבתות, בעת שהייתי בחופשה, שיחקתי כדורגל עם חברים ושברתי יד. השבר קבע למעשה את עתיד הצבאי: מכיוון שלא יכולתי להתאמן, שלחו אותי לעזור במחסן הפלוגה. לקראת תום תקופת השירות, כשאני בדרגת סמל ראשון ובתפקיד חינאי, נקראתי למג"ד סא"ל אהרון דורון, ובשיחה עמו הוא הציע לי לחתום לשירות קבע. שקלתי את ההצעה ובחנתי גם את האפשרויות שלי באזרחות. ההשכלה הפורמלית שלי למצוא עבודה פשוטה או לחזור לעבוד בבניין. הוריי היו במעברה, וגם הם הזדקקו לעזרה. בצבא מילאתי תפקיד רציני,

קח לך אישה ובנה לה בית

חודשים ספורים לפני הגיוס לצה"ל הלכתי עם חבר לתחנת האוטובוס כדי לנסוע הביתה בתום יום העבודה בבניין. ראיתי שם בחורה צעירה ויפה ממתנה לאוטובוס. ניגשתי אליה וניסיתי לפתוח בשיחה. לשמחתי, היא נענתה לפנייתי. כשהגיע האוטובוס, עלינו, ושיילמתי עבורה את כרטיס הנסיעה, כדי להראות לה שהיא מוצאת חן בעיניי. המשכנו לשוחח עד שירדה מהאוטובוס. התאהבתי בה מיד ואמרתי לחבר שהיה אתי: "הבחורה הזאת תהיה אשתי". הוא הסתכל עלי כמו על תימהונו - "בחמש דקות הכיר בחורה,

1949. שלמה צופן (מסומן בעיגול) עם חברים מעפילים בסמינר מדריכים באיטליה

ופתאום הוא מחליט שתהיה אשתי?"

אשתי תהיה בת טריפולי, כך חשבתי לעצמי, אישה שמכירה את המורשת והמנהגים, כפי שאני מכיר אותם, וחשוב מזה - שתדע להכין את המאכלים המשובחים של המטבח הלובי. גם בת טריפולי מסורתית, כזו שכל עולמה הוא בישול, כביסה וגידול ילדים, לא רציתי, אלא אישה מודרנית, כזו שעובדת ומתקדמת בעבודתה, שתשתלב בחיים המודרניים של מדינת ישראל. רציתי שותפה לחיים וכמובן, שהיא צריכה להיראות טוב.

מאז הפגישה באוטובוס עברו כמה חודשים. התגייסתי לצבא ויצאתי רק פעם בשלושה-ארבעה שבועות הביתה. רינה עברה לגור ב"מיפדה", והנסיבות לא הקלו על ההתקשרות בינינו. בשלב כלשהו קבענו להיפגש בחולון בכיכר סטרומה כדי להיפרד. מפגש קצר שאחרי כל אחד יפנה לדרכו. נפרדנו, אבל המשכתי להתעניין ולשאול עליה. היה לי ברור שאני רוצה אותה. לאחר כשנה שלחתי לה מכתב באמצעות חבר ששירת אתי והכיר אותה. הצעתי לה להיפגש ולחדש את הקשר בינינו. לשמחתי, היא נענתה לי. נפגשנו, ומאז אנחנו יחד.

לאחר חידוש הקשר נפגשנו רינה ואני לעתים קרובות. הכרנו טוב יותר זה את זה, והקשר בינינו התהדק. שנינו ראינו שהקשר הזה מוביל לחתונה והתחלנו לדבר על הדברים הרלוונטיים, והדבר הראשון היה כמובן דירה.

באחת השבתות הלכנו לטייל בקריית-אונ, שם גרו ההורים של חברים של רינה, המקום מצא חן בעיניה מאוד, והיא רצתה שנגור שם. קריית-אונ הייתה יישוב כפרי ובו בתים נמוכים וסביבה שקטה. באותה עת בנו שם שיכון, והסכמנו שננסה להשיג שם דירה. הבעיה הייתה שלא יכולתי להתפנות לעסוק בכך. שירתי ביחידה קרבית, והתפקיד שמילאתי אז היה חשוב. לא יכולתי להתפנות לטיפול במציאת דירה, להתרוצץ בין המשרדים ולהתעסק בבירוקרטיה. לכן דאגתי להעביר לה את האישורים הנחוצים. רינה לקחה את העניין במלוא הרצינות. היא לא הרפתה עד שהשיגה אישור לדירה עבורנו. הודות לטיפול מתיש אבל עקבי של רינה, יש לנו דירה ברחוב קק"ל 9 בקריית-אונ. חוץ מריצות, רינה העמידה את כל חסכוניתה לצורך רכישת הדירה. לי באותה התקופה לא היה כמעט כלום.

במאי 1954 החלו לפנות את הצריפונים ב"מיפדה", את הדיירים העבירו לשיכונים שנבנו במהירות באותה התקופה. רינה

גרה עם אביה בצריפון מאולתר, והם זכו לקבל דירה קטנה ביהוד. רינה לא רצתה להמשיך לגור עם אביה והציעה לי להקדים את החתונה. דירה כבר הייתה לנו, ולכן התחלנו בהכנות: קנינו כלים וריהוט מינימלי כדי להתחיל את חיינו המשותפים. הרבה מחשבה ותכנונים השקענו כדי לחסוך כמה שיותר.

איך מתארגנים במינימום הוצאות?

היינו צריכים להעביר מיטה מה"מיפדה" לדירה בקריית-אונ, לדירה. אחרים מזמינים הובלה ובנסיעה אחת מעבירים את כל מה שצריך לנו לא היה כסף להובלה, מה עושים? מעבירים ברגל!

שבת, מוקדם בבוקר, כשהתנועה דלילה, העמסנו על המיטה חפצים נוספים (בנוסף "אם כבר אז כבר") ויצאנו לדרך. כל אחד החזיק בצד אחר והתחלנו ללכת, דרך השדות ולאורך שבילי עפר, חוצים כבישים וצועדים. בעצם, לא כל כך צועדים, כי כל כמה דקות עצרנו למנוחה, וכל כמה צועדים נוספים החלפנו צדדים - פעם אני קדימה ופעם רינה. המיטה נעשתה כבדה יותר בכל צעד, אבל לא ויתרנו על אף חפץ מהחפצים שהיו על המיטה. היה זה מסע ארוך ומתיש שבסופו הגענו בשלום לקריית-אונ עם המיטה והחפצים שעליה.

קבענו את יום החתונה 14.7.1954. כחייל קיבלתי את אולם "תיבת נוח" בתל אביב (היום ניצב שם מלון דן). תכננו כיבוד פשוט

תמיד לצידו. שלמה ורינה צופן

בהתאם לתקציב ולמה שהיה מקובל: דג מלוח, סוכריות ועוגת חתונה (שאסתר טבחית הגדוד תכין לנו). כלפן, בעלה של ציפורה, אחותה של רינה, שמע מה מתוכנן ולחץ עלינו להגיש גם בירה, הרבה בירה. "אנשים ירצו לשותות בירה, תשמעו לי, תגישו הרבה בירה". היינו זוג צעיר, וחשוב היה לנו שהחתונה תהיה מוצלחת ושמחה, אז קניתי חמישה או שישה ארגי בירה (כמאה ושמונים בקבוקים).

יום החתונה היה יום של ריצות סידורים ועבודות. זה התחיל בארגון הבירה שסחבתי על גבי עד האולם, אחר כך נסעתי עם ברוך, אחיה של רינה, למחנה בית נבאללה כדי להביא את עוגת החתונה לאולם, ולבסוף נשארתי לסדר את השולחנות הכיבוד באולם. כל ההתרוצצויות נעשו באוטובוסים לא ממוזגים וברגל, בחום ובלחות של חודש יולי. וצריך לזכור שבערבו של אותו יום הייתי אמור להתחתן.

בחתונה השתתפו בני משפחה, חברים ואנשי צבא מהגדוד. כמו שאפשר היה לנחש, מרבית בקבוקי הבירה נותרו סגורים. בסיומה של חתונה נכנסו למונית שתיקה אותנו הביתה לקריית-אונ יחד עם בקבוקי הבירה שנותרו. לנהג המונית שילמנו את חמש הלירות האחרונות שנותרו בכיסי, סכום הכסף הראשון שלנו הגיע ממוכר הבירה, שהיה הגון מספיק כדי לקבל את בקבוקי הבירה שלא נפתחו. רינה התחילה לעבוד בקייטנה לאחר יומיים של "ירח דבש". זאת הייתה תחילתם של חיינו המשותפים. בהמשך התארגנו שנינו,

שילמנו חובות משכנתא וחובות אחרים ואפילו תמכנו בהורים.

בדירה הקטנה שברחוב קק"ל שכל גודלה 32 מ"ר וללא מטבח נולדו אייל וחגית. בהמשך הצלחנו גם לחסוך ולרכוש שטח אדמה בקריית-אונ. המגרש הזה, שעליו שוכן היום ביתנו, במאמצים רבים בנינו את הבית, כמעט במו ידיו. לאחר שעברנו אליו נולדו לנו עוד שתי בנות: סיגל ועידית, ויחד היינו למשפחה של שש נפשות. את רוב השירות עשיתי ביחידות שדה רחוק מהבית. גם בשירותי במטכ"ל היה לי תפקיד תובעני ושוחק, כך שכל מעמתי הטיפול במשפחה נפלה על רינה, והיא עשתה זאת בכבוד.

עבודה והשכלה כמתכון להצלחה

רינה ואני ראינו ועדיין רואים בהשכלה מפתח להצלחה. לכך הקדשנו את כל הנדרש, והשתדלנו לתת לילדינו את המקסימום כדי לאפשר להם להשתלב בחיים ולהתקדם. רינה היא גננת בכירה, כיום היא מתנדבת בגן ילדים בקריית-אונ. היא למדה במשך מספר שנים כשהיא מטופלת בארבעה ילדים, עד לקבלת התואר אני למדתי לתואר ראשון באוניברסיטת בר אילן, ובהמשך לתואר שני בחיפה. שירתי שירות ארוך בצה"ל ופרשתי בדרגת אל"ם ובמשטרת ישראל. פרשתי בדרגת נצ"מ.

בעיני לעבודה יש ערך מקודש: עבודה מביאה כבוד ועצמאות. לעבוד פירושו לא להיות תלוי באחרים, זאת תורת וזאת אמונתי. השכלה רחבה מגדילה את הסיכוי להשתלב בעבודה מעניינת ומכניסה יותר. ילדי ונכדיי כולם צועדים במסלול של קצונה בשירות צבאי, או הצטיינות ביחידות המובחרות בצה"ל, ולכל בני המשפחה הבוגרים השכלה אקדמאית. גם תחומי העיסוק במשפחה מגוונים: היי-טק, חינוך, עבודה במוסדות ציבוריים, בשירות המדינה, ויש לנו גם טייס במשפחה, ועל כולם גאווותנו.

במבט לאחור בהחלט חיינו היו מאתגרים ומאומצים. אך לאורך כל הדרך אימצנו דרך חשיבה והתנהלות שהובילו אותנו להישגים ולהצלחה, ועל כך סיפוקנו הוא רב.

mattiegilad@gmail.com

הכתבה נכתבה בהשראת ספר המשפחה

משפחה אחת שני סיפורים

מתוך ים החומר המעניין, בצבץ סמל משפחתי שאני מכירה כמוהו רק מבתי מלוכה ואצולה, ועליו הכיתוב: "נצר למשפחת זו-ארץ דה-לה פניה מאז גירוש ספרד 1492." "מהו הסמל הזה?" שאלתי. "מדובר במשפחתה של אמי שמחה לבית זוארץ דה-לה פניה אשר רת ומתועדת". הגעתי לפגישת תיעוד רגילה במרכז המורשת של יהודים יוצאי לוב באור-ה' איש נמרץ בעל חיוך שובב ומזג ערני, צבר שורשי שדיבורו רהוט ושוטף ומבטא את שמו (פז), מרואיין שהוא חלומו של כל מתעד.

אליו ושמה היו ציונים נלהבים והחליטו לעשות מעשה, לעזוב הכול ולעלות לארץ ישראל. אליו השאיר את מפעל הנעלים כמתנה לאחים שלו, ובשנת 1922 הפלגו אליו בן ה-39, שמהה בת ה-30 וארבעת ילדיהם: שאול בן ה-13, רות בת ה-10, מרים בת ה-7 ורחל בת ה-4 מטריפולי לאכסנדריה שבמצרים. משם המשיכו באניה "גוטנהוף" לנמל יפו. ב-28 בינואר 1923 הגיעה המשפחה לארץ ישראל והתיישבה בעיר העתיקה בירושלים, סמוך לכניסה להר הבית.

לפי התיעוד המצוי ברשותנו, משפחת פלאח היא משפחת העולים הראשונה שהגיעה מלוב להשתקע ולחיות בארץ ישראל בעת החדשה.

בהיות משפחת פלאח הראשונה שהגיעה לארץ ישראל, הרי שבתיה היה למוקד לעלייה לרגל של יהודים שהגיעו מלוב לביקור או כדי להישאר והמשפחה אירחה, תמכה, חיצקה, סייעה ועזרה לכל דורש. בשנת 1937 העלתה שמחה את אביה שלום לארץ ישראל.

מי יבנה בית בירושלים?

המשפחה הסתגלה לחיים החדשים

אהבה מלבלבת בלוב

לשאלתי כיצד הכירו הוריו, השיב רפאל וסיפר: "אמי הייתה ביישנית מאוד ונהגה לכסות את פניה בצעיף כשיצאה מהבית. ביום חם אחד, והיא כבת 16, עברה בפינת רחוב שלא נראו בו אנשים והסירה את הצעיף. לפתע נפשו מבטה במבטו החד של עלם נאה שעמד בפתח המפעל שמעבר לפינה. את העיניים הגדולות שננעצו בה, זכרה אמי כל ימי חייה." עלם החן היה אביו אליהו, שנשבה בקסמה של הנערה היפה. כשלא לשמוח 17 שנים ולאליהו 25 באו השנים בברית הנישואים וגרו ברובע היהודי הקטן-לחארה לזריירה.

האב אליהו, שנולד בשנת 1883, הוא בנם הבכור של מרים ושאלו כמוס פלאח, רב וסופר סת"ם. אמו שמחה נולדה בכ"ח באייר בשנת תרנ"א-1891 לרחל ולשלום זוארץ דה-לה-פניה. האב אליהו עבר את מסלול הלימודים הרגיל של ילדי טריפולי באותה העת, ואביו רבי שאלו כמוס זצ"ל, שהיה רב מלומד, העשיר אותו בלימודי תורה. לאחר שהתבגר פתח אליהו מפעל וחנות לנעליים איכותיות והעסיק בהם את אחיו: ראובן, אפרים, דני ועובדים נוספים. הוא נסע מדי פעם לאיטליה ולמאלטה לצורך עסקיו.

אמו שמחה הייתה הילדה הרביעית של רחל ושלום זוארץ, שהיה פקיד בית הדיון הרבני בטרפולי. כששמחה גדלה, שלא כמו רוב הבנות באותה תקופה, שקיבלו את חינוכן בבית, שלחו אותה הוריה לבית-הספר "כל ישראל חברים" (כ"ח-אליאנס), ששפת הלימוד בו הייתה הצרפתית.

ישראל, שאליה לא זכה לעלות.

על עוצמת מקור שמו
במשפחה מעיד הסיפור
הבא: בשנת 1995 נסע רפאל
בן ה-64 לבית-החולים הלל
יפה בחדרה כדי, לבקר את
אחיו הבכור שאול, ששכב
על ערש דווי במצב שעל
גבול התרדמת. רפאל שאל
את אחיו אם הוא יודע מיהו?
כשעיניו עצומות, ענה שאול:
"לאימא היה חלום, וראתה
בחלום את רבי רפאל
דאבוש..." ויותר לא דיבר...

שאלתי את רפאל, אם הוא יודע איך נראה ר' רפאל דאבוש זצ"ל. הוא לא ידע. הפסקתי את הריאיון וביקשתי ממנו להתלוות אלי לאזור התמונות של הרבנים הלבים במזידאון והצבעתי על תמונת הרב. היה תענוג לראות את הזוהר בעיניים, את ההתרגשות ואת ההתלהבות בגילוי שיש פנים לרב שהוא קרוי על שמו. יאחד טול עמר.

תודה לאל יש מניין!!!

בשנת 1936, הגיעו שתי משפחות של האחים טיטו מקבוצת המשקיעים מבנגאזי, שהיו שותפים בפרדס, והשמחה הייתה רבה. זאת הייתה הפעם הראשונה שבה היו די אנשים למניין בבית, וכמו בירושלים, הפקיע האב אליהו חדר אחד מתוך שלושת החדרים שבצריף והפך אותו לבית-הכנסת עבור הקהילה הקטנה.

בשנת תרצ"ו-1936 פרץ המרד הערבי הגדול נגד היישוב היהודי. הצריר היה מצפון לבני ברק מול הכפר הערבי ג'מוסין, ששכן ליד הירקון, והמשפחה הייתה "חוד החנית" של ההגנה מפני כנופיות הערבים. לבית המשפחה הגיעו פעילים מארגון "ההגנה" והם חפרו והתקינו עמדת הגנה כ-30 מטר מחזית הצריר. מלבד אקדח המאוזר, שהיה ברשות אבי המשפחה-אליהו, הוא קיבל עוד נשק בלתי-לגלי. הוא התמנה למפקד האזור וארגן את השמירה במקום.

מגני העיר העתיקה. אביו לא שכח עד יום מותו את הזוועות שבהן חזה כאשר סייע בהורדת גופות קרבנות יהודי חברון השחוטים מהמשאיות שהביאו אותן לקבורה בירושלים, והוא השתתף בהכנת לקבורה.

החיים בבני ברק

בעקבות המאורעות הקשים החלו להתעורר קשיי פרנסה. עוד באותה השנה - 1929 - קבוצת משקיעים מבנגאזי רכשה חלקת אדמה ליד בני ברק שהייתה המיועדת לנטיעת פרדס. בהיותו של אליהו "תיקי" בארץ ויוצא לוב, הציעה לו הקבוצה להקים את הפרדס ולעסוק במלאכה מנטיעת העצים ועד לשיווק הפרי. אליהו הסכים, וכך עברה המשפחה מירושלים לבני ברק לצריף של שלושה חדרים באמצע שום-מקום, מוקף בשטח שומם, שכוח אל. כעבור כשנתיים נולד רפאל.

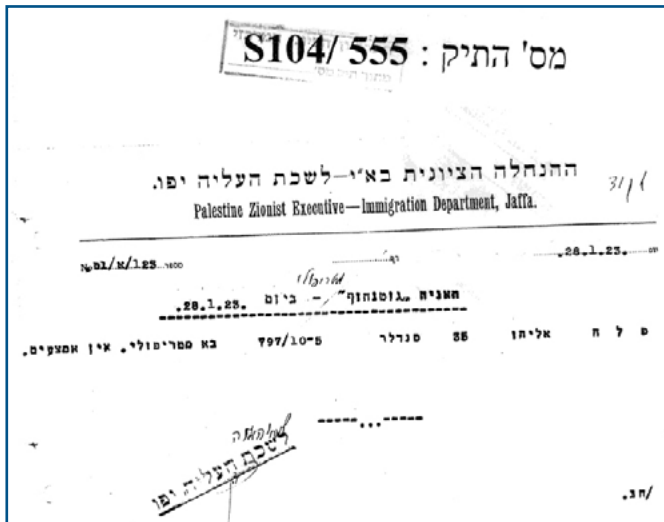
צעידה למרחקים ארוכים

רפאל, בן הזקונים, רואה באמו אשת חיל ומספר בגאווה: "ביום חם מאוד חשה אמי שהגיע זמני לצאת לאוויר העולם, וכשכרסה בין שיניה, החלה לצעוד ברגל מבני ברק לבית-החולים "הדסה" ששכן אז ברח' מזא"ה בתל-אביב, מרחק של כעשרה קילומטרים. למחרת, ביום שישי ח' באלול התרצ"א-1931 בשעה 05:00, הגחתי לאוויר העולם." צעידה כזו לידה. גם רפאל, כאמו, צועד למרחקים ארוכים.

לכל פלאח יש שם

"לפני לידתי התכוונו ששמי בישראל ייקרא אבנר", רפאל מספר בהתלהבות של ילד שנולד לפני 83 שנים בתל-אביב.

ימים ספורים לפני הלידה חלמה האם שמחה שלושה חלומות שונים על רבי רפאל דאבוש זצ"ל מטריפולי. היא שאלה את חברותיה לפשר החלום, והן סברו שהמסר בחלום הוא, שהרב מצפה ממנה לקרוא לבן שייוולד על שמו. כך זכה הרב הנערץ מטריפולי, שנחשב לבעל סגולות מיוחדות, שילד ייקרא על שמו בארץ

רפאל, שהיה בן 5-6, זוכר את הדודו קולות היריות שנורו לעברם. באחד הימים, כאשר בן הדוד מורים זוארץ הגיע על אופנועו לבית המשפחה, הוא נפצע מאוד הכדורים שנורו לעברם.

בשנת התש"ז - 1947 עברה המשפחה לרמת-גן, ואליהו העביר גם את בית-הכנסת עם שני ספרי התורה של אביו ושל סבו. את ספר התורה השלישי השאיר אליהו לקהילה שהתפתחה ליד פרדס בגאזי. בית-הכנסת הקטן שהוקם, היווה יסוד לבית-הכנסת "יד גיבורים" של עולי לוב ברחוב נגבה. כשנפל בנו בן-ציון במשמרתו על הגנת המולדת, הקדיש את בית-הכנסת לבנו. כשנפל גם פדהצור זוארץ, בן הדוד וחברו הטוב של בן-ציון, שונה שם בית-הכנסת ל"יד גיבורים". אחרי נפילתם של בן-ציון ופדהצור, נפלו עוד בני עולי לוב בקרבות הקשים של מלחמת העצמאות, ושמותיהם נוספו לרשימת הנופלים.

שישו את ירושלים, גילו בה...

רפאל מספר בהתרגשות על הסמליות ועל הקשר החזק שלה לירושלים: כשהעיר שוחררה בכ"ח באייר התשכ"ז, ציינה שמחה אם המשפחה את יום הולדתה ה-76. קשה לתאר את התרוממות הרוח על מתנת יום ההולדת ההיסטורית שניתנה לה. האם השתוקקה לרוץ מיד לעיר העתיקה, אך רק כעבור מספר ימים, כשניתנה הרשות להיכנס, מיהרו ונסעו האם ובן הזקונים רפאל, ואמו הראתה לו היכן התגוררה המשפחה עם עלותה ארצה, 44 שנים קודם לכן.

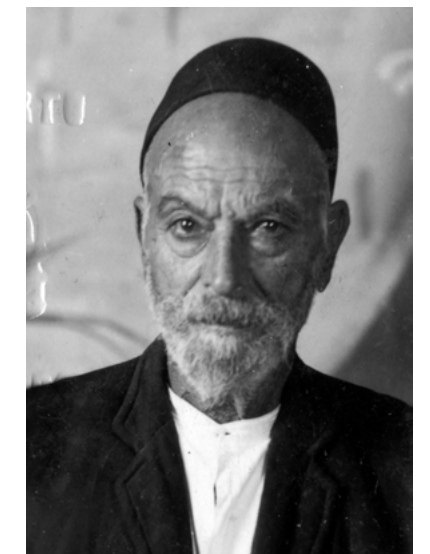
ביום ירושלים האחרון השתתפתי בתפילה מיוחדת שנוערכה בבית-הכנסת "ידי הגיבורים". את ירושלים אנחנו מעלים על ראש שמחתנו, אך גם עולה דמעה של צער בזכרנו את בן-ציון פלאח, את פדהצור זוארץ ואת כל חללי צה"ל שנפלו על משמרתם. יהי זכרם ברוך!!!

רפאל סגר מעגל. האהבה לירושלים דבקה גם בו, והוא חזר להתגורר בה.

יהודים ממגורשי ספרד מרימים עוגן ברוטרדם

האם שמחה היא נצר למשפחת דה-לה-פניה מקורדובה שבספרד. בשנת 1492 גורשה משפחתה והגיעה לפורטוגל, כמו עוד כמאה ועשרים אלף יהודים מגורשים שלא היו מוכנים להתנצר. המלך מנואל הראשון קיבל ברצון את מגורשי ספרד. הוא הכיר בכוחם לתרום לכלכלה ולמנהל את פורטוגל בכל התחומים, כמו שעשו כשמונים אלף יהודים שכבר היו בה. כך היו היהודים כ-20% מתושבי פורטוגל.

ב-1497, חמש שנים לאחר הגירוש, המלך הפורטוגלי ביקש להינשא לבתם של פרננדו ואיזבלה מלכי ספרד הקתולים. אלו התנו את הנישואין בכך שיגורשו מפורטוגל כל היהודים שלא ימירו את דתם. היהודים נדרשו להתרכז בכיכר

שלום זוארץ שהוא הסבא של כל משפחת זוארץ דה לה פניה בלוב ובישראל

המרכזית של ליסבון (רוסיו), ואלפי כמרים הסתערו על היהודים, התיזו עליהם מים והכריזו עליהם כנוצרים. כך כל הקהילה הוטבלה בכפייה, והיהודים הפכו באחת לאנוסים. היהודים, וביניהם משפחת זוארץ, ראו בכך אסון כבד. האנוסים ניסו לשמור על יהדותם במחתרת, אך רק מעטים הצליחו בכך.

משפחת זוארץ לא השלימה עם חייה כאנוסה, וכעבור שנתיים או שלוש לאחר ההתנצרות הכפויה, הצליחה לברוח להולנד דרך צרפת, להשתלב היטב בחיי הקהילה היהודית המקומית ולעשות חיל במסחר ובעסקי ספנות.

כותב שמואל טולקובסקי בספרו "יהודים יורדי ים": "לא רק באמסטרדם,

כי אם ברוטרדם היו יהודים פורטוגזים או ספרדים, או צאצאיהם אשר עסקו במסחר ובספנות. העשיר שבהם, בשלהי המאה השבע-עשרה ובראשית המאה השמונה-עשרה, היה יוסף דה-לה-פניה, הוא קרלוס דה ואט, מנהל החברות ההולנדיות לאיי הודו המזרחיים והמערביים."

סיפורים מרתקים נקשרים למשפחת הספנים היהודית. אחד מהם מסופר במשפחה ומופיע גם בספר של טולקובסקי: בשנת 1677 הציל יוסף דה-לה-פניה את חיי המלך ויליאם השלישי, שליטה של הולנד, ואת חיי אשתו מרי, לאחר שספינתם נקלעה לסערת ים קשה והחלה לטבוע. במקרה עברה שם ספינתו של הסוחר היהודי ההולנדי יוסף דה-לה-פניה, והוא ואנשיו הצליחו להציל את אנשי המלוכה הבריטית. לאות הוקרה העניק ויליאם למצילו יוסף את חצי האי לברדור הנמצא היום בידי ממשלת קנדה. נעשה ניסיון משפטי של המשפחה ברחבי העולם ושל כאלה שרואים עצמם כצאצאי המשפחה ולקבל את חצי האי לברדור לרשותם, אך ללא הצלחה.

רב החובל היהודי-הולנדי ניצל בדרך נס ממכירתו לעבדות

"לפני כ-220 שנה, בערך בשנת 1795, יצא מהולנד הקברניט, הרוקח והסוחר משה זוארץ, בספינה עמוסה בתבלינים ובמרקחות מרפא להפלגה למזרח התיכון. בדרך נקלעה הספינה לסערה עזה שהסיטה את הספינה סמוך לחופי טריפולי. טריפולי הייתה תחת שליטתו של עותומני רודן ועריץ בשם פשה יוסוף קרמנלי, שחי על חשבון שודדי הים. הפירטים שלו השתלטו על הספינה, רוקנו את כל הסחורה והעבירו את צוות הספינה למכירה לעבדות. משה רב החובל של הספינה היה היהודי היחיד עליה. בטריפולי הייתה קהילה יהודית קטנה, ובראשה עמד ר' אהרון ואחיו זצ"ל, שהיה מכובד אצל אנשי השלטון. כששמע על היהודי שנשבה, מיהר להודיע שהקהילה היהודית מוכנה לפדות אותו, וכך היה. הרב שילם כופר ולקח את משה זוארץ לביתו. לאחר זמן מה התחתן משה עם אסתר, בתו של הרב ואחיו. מכאן התחילה שושלת משפחת זוארץ דה-לה-פניה בטריפולי. משה תרם את תרומותיו, והיה הראשון שפתח את המסחר בין אירופה לטריפולי.

מדי הקברניט של משה זוארץ נשמרו בקנאות אצל המשפחה במשך שנים רבות. שמחה סיפרה: "כשהייתי בערך בת 11, אבא שלי שלום אמר לי: מהיום

רפאל פלח-סמל משפחת דה לפניה

את אחראית על ניקוי מדי הקברניט של הסבא של אבא שלי. פעמיים בשנה, בפסח ובראש השנה, הוצאתי את החליפה, שהייתה בצבע כחול וזהב, ניקיתי אותה והחזרתי למקום, בשבילי זה היה דבר מיוחד מאוד. מי לא הייתה רואה בזה דבר מיוחד?

בוסתן ספרדי בפארק הירקון

הישרדות - זאת המציאות המופלאה של משפחת זוארץ דה-לה-פניה. בהבדל מתוכנית הריאליטי של גיא זוארץ, ההישרדות של משפחתו אינה שם של משחק, אלא התגלמות הסמל לקיום היהודי ברחבי העולם, לאורך דורות.

ולראיה, צאצאי משה זוארץ דה-לה-פניה הקברניט היהודי-הולנדי שקבע את ביתו בלוב, אחרי שנפדה מהשבי בטריפולי ונישא לאסתר ואחיו, עורכים מדי מספר שנים מיפגש משפחתי, שאין כמוהו לסמל את היהודי היורד (ים) והעולה (לזוארץ) שתמיד שורד.

בסוכות התשע"ב-2011 נערך מיפגש כזה בפארק הירקון בתל-אביב בו השתתפו למעלה מ-1,000 איש מטף ועד זקן. לכבוד המיפגש הוצא ספר על תולדות המשפחה משפחתי התכנית האומנותית כללה את הצאצאים הידועים: גיא ורועי זוארץ עם הפיוטים מבית אבא בלוב ומבית אמא בלדנו. שילוב מופלא.

יש הרבה סימליות במיפגש כזה דווקא בסוכות. הנביא נחמיה מתאר את השמחה הרבה בהחזרת השבויים בדיק בחג הסוכות והרי הכל התחיל במצוות פדיון שבויים שהיא בין המצוות החשובות בהלכה היהודית.

עם ישראל חי!!!

dina.dan.dab@gmail.com

הצדעה למתנדבים

לא רבים הם המתנדבים בבית המורשת, שבעצם, מתנהל רובו ככולו בעבודה התנדבותית. כל אחת ואחד פועל בתחומו ובזמנו, על פי יכולותיו, בישריו. עם זאת כולם אנשים איכותיים המוסיפים כבוד לקהילה היקרה שלנו בעצם פעילותם. הפעם נציג את סיפוריהם של איילה חגי ומשה ברדה

איילה חגי

איילה, ילידת הארץ, בת להורים מטריפולי. משפחתה הגיעה לאור-יהודה, מעוז העדה הלבית. היא אם לשלושה ילדים, סבתא לשישה נכדים ועוד היד נטויה. איילה עסקה בתחום החינוך ושימשה בין היתר כיועצת חינוכית בחטיבה ובתיכון. איילה עברה לגור בראשון לציון ולא הייתה מודעת בעבר לקיום בית המורשת.

בהגיעה באחד הימים לביקור באור-יהודה, התפעלה מהמקום והמוצגים במוזיאון, ואלו עוררו את סקרנותה בנוגע לעדה ולמנהגיה. בסיור במרכז המורשת נתגלו לה דברים שלא היו ידועים מסיפורי ההורים, ומידע על התלאות שחוו בגולה. איילה מתנדבת במרכז המורשת מדי שבוע ומסייעת בעבודות המשרדיות. היא שבעת נחת ונהנית לעזור למפעל היפה הזה. בשעות הפנאי היא עוסקת באמנות שימושית, צריבה וחרוטה על עץ ותכשיטנות.

משה ברדה

משה עלה ארצה מלוב עם הוריו בשנת 1951. לאחר שהות במחנה שער העלייה ועוד כמה טלטלות, כמקובל אז, הגיעו בני המשפחה לרמת-גן. משה נשוי, אב לשלושה ילדים וסב לששה נכדים.

לאחר שמשה סיים את הצבא כקצין בשרות קבע, הוא התעניין באפשרויות לתרום לקהילה. הפור נפל על סיוע לקהילה הלבית, שאותה הוא אוהב מאוד. תוך תיאום והנחיה של היו"ר מאיר כחלון, משה מגיע כל שבוע למספר ימים ומטפל במסמכים הרבים הדורשים טיפול. הוא נהנה לבלות שעות בבית המורשת, נמצא עם המתנדבים האיכותיים שם, נפגש עם האורחים המגיעים למקום ומחליף אתם חוויות. אם נשאר לו מעט פנאי, הוא מקדישו לקריאת ספר וליציאה לטיול.

מהמוזיאון באהבה

מאת: משה (זיגי) זיגדון

סינאר קאלן עולם קאלן יותר

באחד מימי התרונות שלי במוזיאון הגיעו שלוש נשים נחמדות שזכו להדרכה שלי. בסיור אני נוהג לשאול את המבקרים שאלות. אחד הדברים שמסקרנים אותי יותר מכול, ואל תשאלו מדוע, הוא מקום המגורים של בן שיחי. הפעם ענתה האישה שהיא גדלה במעברה בבאר-יעקב.

תשובתה העירה בי זיכרון מימי ילדותי. היה לי דוד שגר בבאר-יעקב שאותו מעולם לא ראינו מאז עלייתו ארצה, מכיוון שאף פעם לא הסכים לצאת את המעברה, אינני יודע מה הייתה הסיבה לכך. כשאמרתי לה את שמו, היא קפצה משמחה: "בוודאי שאני מכירה אותו, היינו שכנים דלת ליד דלת."

מי היה מאמין שדווקא מאורחת במוזיאון אשמע ואלמד על דודי. איזה עולם קטן!

עולם קאלן יותר... עולם קאלן יותר...

באותו הביקור ממש הבחינה לפתע אחת הנשים בצילום משפחתי גדול, שבו היא מצולמת בילדותה עם כל ה"שבט". התמונה צולמה בלוב, כשכל המצולמים לבושים בתלבושות מסורתיות. אמרתי לה שאני מכיר את הילד שנמצא בתחתית הצילום מימין. "מי זה?" "איך קוראים לו?" שאלה, ואני השבתי ששמו אברהם, ושהוא בעל עסק בהרצליה. תוך שהיא מאשרת את דבריי, חייגתי אליו, וכאשר ענה לי הקול מהעבר השני של הקו, אמרתי לו: "אברהם, יש כאן מישהי שרוצה לשוחח אתך." קולות של שמחה נשמעו משני הצדדים.

אם תשאלו איך קישרתי בין שניהם, ובכן, כשהייתי אצל אברהם, שוחחנו, ותוך כדי שיחה סיפר לי שצילום שלו מוצג במוזיאון. הוא דיבר על אותה התמונה שראינו. כך הדברים התחברו במוחי, והבנתי שוב כמה העולם קטן!

ציון וטורי

קהילת שפתי רננות הקמת מניין במסורת אבותינו שנת 2014

כמה מניינים חדשים של העדה מוקמים מדי שנה? אני יכול לנחש שהם אינם רבים. בדרך כלל אני קורא כתבות וסיפורים על בתי-כנסת ותיקים, ביצד הם הוקמו לפני עשרות שנים, ומנסה לדלות מזקני הדור פרטים, כדי למלא את תמונת התצרך שתשלים את רצף האירועים בזמן. הפעם זהו סיפור "בזמן אמת", על הרגעים הקשים וההצלחות הנלוות להקמת מניין תפילה בנוסח יהודי לוב - שווה סיפור!

המניין

לפני כשנה וחצי הוקם בגבעת שמואל מניין תפילה כמנהג יוצאי לוב ותוניס. קל לזהות את מוצא המבקרים לפי שמות המשפחה של המתפללים: ארבע, ארביב, אוזן, בדש, בוכובה, בנלול, גנאח, גרבי, דאבוש, גוויטע, וטורי, חסון, חג'י, טייב, טרבליס, ישראל, כלפון, לגזיאל, מימון, מכלוף, סרוסי, עטייה, פיטוסי, קראדי, רומני, גריניאנו ושטיווי. ולא רק טריפוליטאים ותוניסאיים מגיעים לבית-הכנסת, יש גם איצוקוביץ, גרמיזה, פרקש, אוחיון, אליהו, פרתוק ועוד אחרים שלא הזכרתי (ואני מתנצל על כך). ובעצם, למה לא? התפילה נעימה, הלחנים יפים, קולות החזנים ערבים, קריאתם מדוקדקת ומדויקת, ואין מאריכים ללא צורך הילדים משתתפים וקוראים שיר השירים ופסוקי דזמרה. לפני הדלילה אומר אחד המתפללים דבר-תורה קצר, ובכל שבת שלפני ראש חודש, עורכים קידוש ומוגש כיבוד - לחמניות עם טונה ופלפל וצ'ומה, לצד בורקס ודג מלוח כיד הנודב.

במבט אישי

לפני כ-14 שנה עברתי עם משפחתי לגור בגבעת שמואל. עבור מי שגדל ברמת-גן ו"התפנק" במבחר בתי-כנסת בנוסח לוב - המעבר לא היה פשוט. בני העדה שכבר גרו ביישוב השתלבו בבתי-כנסת קיימים

ולא נמצא מניין לובי/תוניסאי אחד לרפואה. בשנים הראשונות נע ונד הייתי. בשבתות רגילות אפשר להסתדר, מחפשים מניין זריז ונחמד, אבל בחגים ובשבתות מיוחדות - היה זה כבר קשה יותר. אני זוכר שבילי פסח אחד פגשתי באחד מבתי-הכנסת מכר מרמת-גן שהתארח ביישוב. כשהגענו להלל, הבטנו זה בזה בייאוש ממש - איפה ה"הללו-ה"? "מן המצר קראתי י-ה..." - ענני!!!

ההתחלה

לקח מספר שנים עד שחברנו יחד, כמה "משוגעים לדבר". אהרון גנח, יהודי יקה, תושב ותיק ביישוב, בקיא בהוויות העדה, מאורעות ואישים. נולד בארץ לפני למעלה מ-70 שנה, גדל ברמת-גן בשכונת גפן והתפלל בבית-הכנסת "אוהל-רחל", שבו שימשו ניסים חייו (קנטה) ז"ל ורפאל סויד ז"ל. שמעון ארביב, שגדל בשיכון ה' בבני-ברק, התפלל בבית-הכנסת "סוכת שלום", שבו התפללו ענקים כר' משה חדד בורת'ה זצ"ל, ר' פריג'ה תייר זצ"ל ור' ינון חורי זצ"ל. שמעון שימש כחזן ובעל קורא בבית-הכנסת שער ציון ע"ש ר' ציון ביתן שבפרדס-כץ.

שלמה קראדי, שגדל בהרצליה, התפלל בבית-הכנסת אחדות ישראל (בית יוסף),

הכנסת שנשכר לשם כך. המניין התרחב במהירות רבה מאוד משנה לשנה, וכיום משתתפים בו כ-300 מתפללים בראש השנה וכ-400 ביום הכיפורים.

כדי לפעול מול כל רשות, הדרישה הבסיסית היא להתאגד כגוף משפטי - כעמותה. ישנן קהילות שהדבר רגיל אצלן (בעיקר בקרב אחינו האשכנזים). מגיעות ליישוב כמה עשרות משפחות, ואז או שמשתלבים בבתי-כנסת קיימים, ואם אין מקום - מתאגדים (לעתים 100 משפחות ויותר), מקימים עמותה, גובים דמי חבר ומתחילים לפעול. בנושא הזה היה ראוי שנלמד מהם.

היו לנו פרטים של כמה עשרות חברים. החלטנו לעדכן את הרשימות ופינו לציבור המתפללים בבקשה להעביר אלינו פרטי קשר. בודדים התקשרו. לא היה זה רגע קל. לפני החג כולם מזמזמים את הפיוטים, אוהבים להתרפק על העבר ולהיזכר בתפילות של בית אבא, אבל אחרי החגים - חוזרים לשגרת היומיום עד החג הבא. ברגעים כאלה הייתה חשיבות רבה לעידוד ששאבנו מהאנשים שהמשיכו להביע את כמיהתם למניין משלנו. היו כאלה שלא גרו בגבעה אך המשכת המסורת הייתה נר לרגליהם, דוגמת יוסף טייב הי"ו, אשר עודד ודחף להקמת המניין בכל פעם שנפגשנו. וכיום הוא מגיע להתארח אצל ילדיו ומצטרף אליהם לתפילות אצלנו.

המסקנה הייתה ברורה - בלי מקום אין ציבור, ובלי ציבור לא יהיה מקום. ציפנו להזדמנות.

לפני כשנה וחצי

סוף סוף בע"ה נקרתה הזדמנות בדרכנו. ביישוב היה קיים כולל של חוזרים בתשובה. הם פנו לשמעון והזמינו אותנו להתפלל שם בשבתות. שמעון פנה אליי והחלטנו להתחיל תוך שבועיים, בשבת הראשונה של חודש אלול. המיקום לא היה אידיאלי, האם הציבור יגיע כל שבת? מי יבוא? האם רק זקני העדה? האם יגיעו החברה הצעירים שהשתלבו כבר בבתי-כנסת ובקהילות אחרות?

הציבור בגבעת שמואל מגובש קהילות קהילות. המושג קהילה הוא מושג חזק מאוד. סביב בית-הכנסת מתגבשת קהילה פעילה, נוצרות חברויות ואף קשרים עסקיים, משפחות מתארחות זו אצל זו, וכולם נפגשים יחדיו לסעודות ביום העצמאות ובשמחת תורה, לשיעורי תורה, הרצאות, מופעים, טיולים, פעילויות חסד ואפילו קבוצות כדורסל המשתתפות בליגת בתי-הכנסת (יש דבר כזה). כלומר, אין מדובר רק בנוסחי תפילה ובלחנים, מדובר כבר בהזדהות חברתית - עזיבת מניין כזה וחבירה למניין חדש בתהליך הקמה אינן החלטות פשוטות.

קבענו קריאת שפתי רננות בשעה 7:00 (לא ממש אשמורת הבוקר - אבל בכל זאת), תפילת שחרית נקבעה ל-8:00.

בע"ה כ-25 איש הגיעו, וביניהם ר' אליהו אוזן, איש יקר וברוך כישרונות, חזן ופייטן מוכר שגם הוא הצטרף אלינו. זהו, יש מניין! בכל שבת נוספו מתפללים.

כעת היה אפשר למסד את פעילות הקהילה. קיימנו אספת חברים ובחרנו ועד (אלי סהר, חיים רונן, שמעון ארביב, אריה קטר וציון וטורי). כוועד רצינו בניהול תקין ומסודר ומיהרנו לייסד עמותה בשם "קהילת שפתי רננות גבעת שמואל". היה עלינו לפתוח חשבון בנק וגם לבחור לוגו. החברים לקחו על עצמם משימות שונות, לדוגמה: שמעון ארביב וציון וטורי אחראים לסדרי התפילה, אלי סהר לתורנות קידושים ודברי תורה, חיים רונן ל"דלילה", ברוך מכלוף - לרישום תרומות, אהרון גנח מעריב ומשכים, מגיע לפני כולם עם ציון ישראל ופותח את ספר התורה וספר קטר דואג להבאת את ספר התורה וספר הפטרות יחד עם צבי טבח. ביזמת משה טייב ביצענו ניסיון ראשון להקים קבוצת כדורסל שתתחרה בליגת בתי-הכנסת.

אך בכך לא נסתיימו הקשיים. מספר שבועות לאחר חגי תשרי נאלצנו (מסיבות הנדסיות). לעזוב את המקום. מה עושים עכשיו? לאן נפנה?

בע"ה, לאחר כשבועיים ימים של חיפושים ותסכולים נמצא גן פרטי. לאחר מסע שכנוע והתחייבות כי נשמור על רכוש הגן התרצתה מנהלת הגן, אישה צדקת, ואפשרה לנו להתפלל במקום. החדרון שעמד לרשותנו יכול היה להכיל 20-25 איש. ללא עזרת נשים וללא שירותים. את הכיסאות לקחנו מגמ"ח, ובכל יום שישי הבאנו את הכיסאות והסידורים, ובמוצאי שבת פיינו הכול, ניקינו וסידרנו. בשבת הראשונה הגיעו מעט יותר ממניין מתפללים. אחרי הניסיון הקודם הקהל לא מיהר לחזור לא ויתרנו. דיברנו, שכנענו, לחצנו, ובכל שבת נוספו עוד ועוד. גם הנשים לא ויתרו, למרות שלא הייתה עזרת נשים מסודרת. הן באו וישבו ברחבה הקטנה שמחוץ למבנה. רכשנו כיסאות, אנשים תרמו סידורים וחומשים, לאט לאט התבססנו. בשלב מסוים כבר צר המקום מלהכיל את כל הציבור התחלנו להתפלל

בחצר הגן המוצלת, ואפילו חגגנו בה שני בר-מצוות.

לאחר זמן מה נאותה בעלת הגן לאפשר לנו להתפלל בחלל המרכזי של הגן. סוף סוף היה מקום לעזרת נשים. מספר המתפללים המשיך לגדול. הוספנו שולחנות, המועצה הדתית תרמה ספרים ומחזורים, ובאחת השבתות זכינו לביקור ראש העיר נדמה שהמניין סוף סוף נתפס כעובדה קיימת.

כיום במניין כ-100 חברים, ובכל שבת מגיעים 50-60 מתפללים. בין המתפללים אנו מוצאים: ילדים, בחורים, בעלי משפחות צעירים יותר ופחות, סבא, נכד ובן, אשרינו! לשמוע את פסוקי דזמרה ושיר השירים בלחנים שלנו, מפי יהודי בין 70, בחור בן 25 וילד בן 8 - זכינו!

בשנה שעברה בליל פורים שכרנו אולם באוניברסיטת בר-אילן, הכנו כיבוד על טהרת המטבח הטריפוליטאי ודאגנו לפעילות מיוחדת לילדים - מעל 120 גברים ונשים השתתפו ועשרות ילדים, בלי עין הרע! בדרך מקרה האדם ששכרנו להעביר פעילות לילדים, היה גם הוא בן העדה. בסוף הערב הוא ניגש אלינו וסיפר שזה עשרים שנה ויותר שהוא לא זכה לשמוע מגילה. הוא התרגש מאוד, נהנה ושמוח לקחת חלק בכך.

חברים ניגשים אלינו ומספרים נרגשים שמאז ילדותם לא זכו לשמוע פיוטים כגון "שבת וגדול", "יום מעמד סיני", כימי הגעורים וכד'. בני משפחה של חברים במניין, ביניהם גם פרופ' מוריס רומני הי"ו, שבנו דניאל בין באי המניין, ניגשים אלינו ומברכים אותנו על שמירת המסורת, הנוסח והלחנים.

נכון להיום

אנו ממשיכים לפנות אל כל גורם שיכול לעזור על מנת להגיע למקום של קבע. ברוך השם שזכינו. אנו בתחילת הדרך, ואני מקווה שתוך מספר שנים נוכל לשוב ולעדכן ולהזמין אתכם לחנוכת בית-הכנסת, במהרה בימינו - אמן!

vaturisi@013net.net

לחובצאון שלנו

יעקב חגיל לילוף

מצפון "ים החולות" אל "חוף מבטחים" העפלה ועלייה מלוב לישראל

קיומה של קהילה יהודית בלוב ידוע כבר מימי הבית השני. מהמאה ה-16 חיו יהודי לוב תחת האימפריה העות'מאנית, ולאחר מכן בשלטון בית קרמאנלי הלובי. בשנת 1835 שבה האימפריה העות'מאנית לשלוט בלוב, עד הכיבוש האיטלקי בשנת 1911. תחת השלטון האיטלקי השתפר מאוד מצב היהודים בלוב.

משואה למאבק על עצמאות

יהודיות, או בהשאלת תעודותיהם לצעירים). חיילים אלו עזרו גם בשיקום הקהילה בתום המלחמה.

בחודש נובמבר 1945 פרצו פרעות ביהודי טריפולי ובסביבותיה. 133 יהודים נרצחו ומאות נפצעו, בתים נבזזו והוצתו בתי כנסת, ואלפים נותרו ללא קורת גג ופרנסה. לאחר הפרעות השתררה אווירה של חוסר ודאות ברחוב היהודי. אנשים ומשפחות שנטשו את בתיהם בכפרים, בערי השדה וברבעים המעורבים של טריפולי, העדיפו להישאר במקומות המפלט. בשל המצב המעורער שלאחר הפרעות, עמדו 37,000 יהודי לוב בפני השאלה: לאן? רבים שאפו לעלות לארץ ישראל, אולם הבריטים ששלטו אז בלוב סירבו להעניק אשרות יציאה.

בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20 עלו לארץ ישראל כאלף מיהודי לוב, בעיקר ממניעים ציוניים. במלחמת העולם השנייה הייתה לוב לזירת קרבות קשים. בראשית שנות ה-40 גורשו יהודים למחנות מעצר ולמחנות כפייה ואת יהודי קירנאיקה למחנה הריכוז בגיאדו, ומאות מהם נספו שם.

מאות מיהודי לוב נשלחו למחנות הריכוז ברגן-בלזן שבגרמניה ואינסברוק-רייכנאו שבאוסטריה. כ-500 צעירים יהודים הוברחו בימי המלחמה מלוב לארץ ישראל, בסיוע החיילים הארצישראלים ששירתו בצבא הבריטי (למשל בנישואין פיקטיביים לנערות

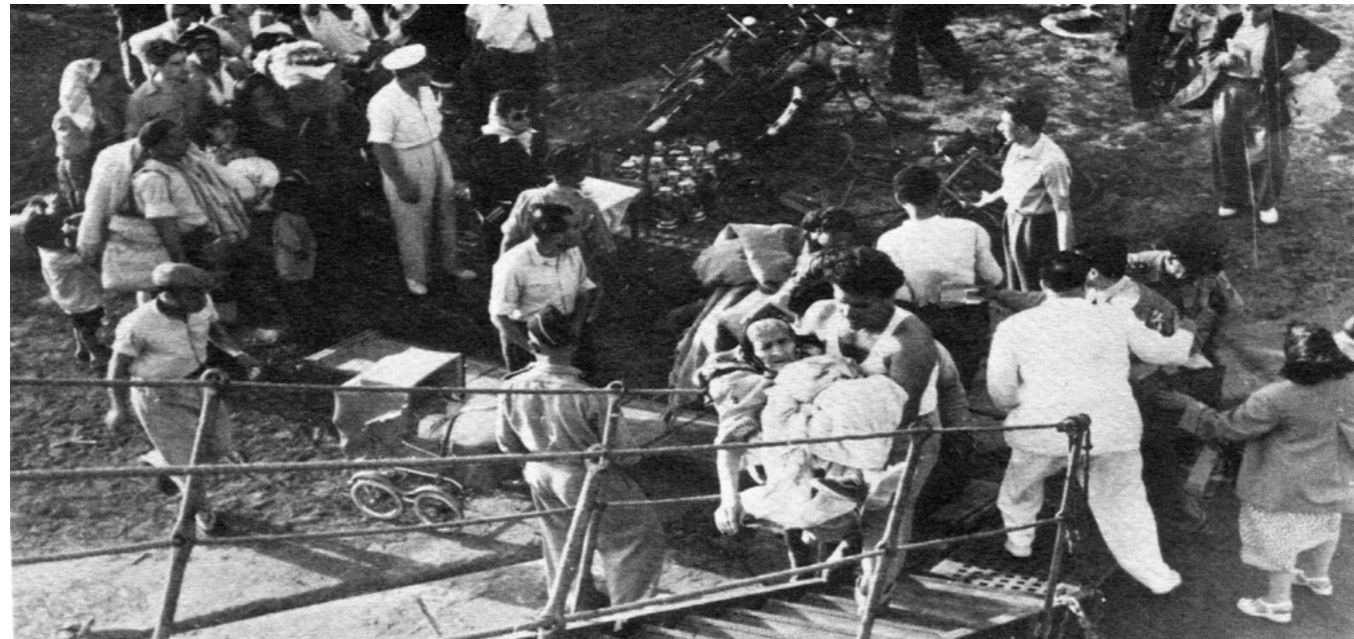
מעפילים מלוב באיטליה בדרכם לארץ

הצעירים, בעיקר חניכי התנועות הציוניות, עלו לישראל בדרכי סתר, העפלה זו הייתה בלתי חוקית הן ביציאה מלוב והן בכניסה לארץ ישראל, שהיו שתיהן בשלטון בריטי. הארגון נעשה בעיקר בידי "הדוד", שליח מארץ ישראל, בסיוע פעילים מקומיים. המוסד לעלייה ב' לא פעל בלוב ישירות ולכן הופנו המעפילים למצרים, לאיטליה ולצרפת (דרך תוניסיה). יהודי תוניסיה סיפקו ליוצאי לוב מחסה ומזון, עד שהועברו למרבי וממנה ארצה. בהמתנה למעבר, מאות מיוצאי לוב השתתפו בפעילות תנועת "תורה ועבודה" בתוניסיה, ועברו אמונים בהדרכת שליחי "ההגנה". בסוף 1947 סיפק מנהל מחלקת הדרכונים בבנגזי דרכונים מזויפים תמורת תשלום, שאפשרו למאות יהודים לצאת לאיטליה וממנה לארץ ישראל, עד שהבריטים הבחינו בכך.

בגל ההעפלה בעקבות הפרעות במחצית השנייה של 1946 הגיעו כ-1,700 יהודים; מראשית 1947 עד קום מדינת ישראל העפילו כ-700 יהודים; במחצית של 1948 עלו כ-1,100 יהודים מלוב. במשך כשנתיים וחצי, העפילו ארצה בדרך-לא-דרך כ-3,500 יהודים, כעשרה אחוזים מכלל יהודי לוב.

"שחררו אותנו!"

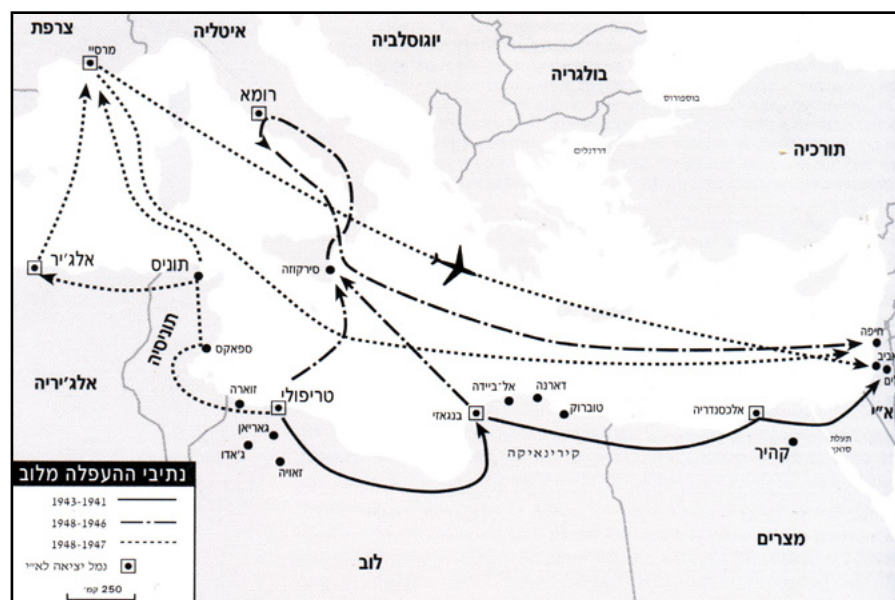
החלטת החלוקה של האו"ם מיום 29 בנובמבר 1947 וראשית מלחמת העצמאות בארץ ישראל הורגשו בלוב היטב. מנהיגיה הצהירו כי 2,500 נושאי נשק ערבים לוביים מוכנים להשתתף

בנערינו ובזקננו עולים לאוניה בנמל טריפולי

עשרות משפחות נותרו ללא פרנסה ונפלו למעמסה על הקהילה. היהודים טענו שהבריטים אחראים לפגיעה בהם, עקב מניעת ההגירה, ושלחו מחאות למעצמות שדנו בעתידה של לוב. נוסף לכך שלחו איגרת למועצת הביטחון של האו"ם ודרשו לפתוח את שערי לוב ליציאת יהודים. האיגרת הסתיימה בקריאת השבר "שחררו אותנו! שחררו אותנו! שחררו אותנו!!!"

ביואר 1949 בריטניה הכירה בפועל במדינת ישראל, ואז ניתן ההיתר ליציאת יהודי לוב. בסיוע מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית ומוסדות יהודיים בין-לאומיים דוגמת הג'וינט וארגון OSE, עלו לישראל יותר מ-30,000 יהודים. 42 אניות הפליגו מנמל טריפולי לנמל

מפת נתיבי ההעפלה מלוב (מכון בן-צבי)

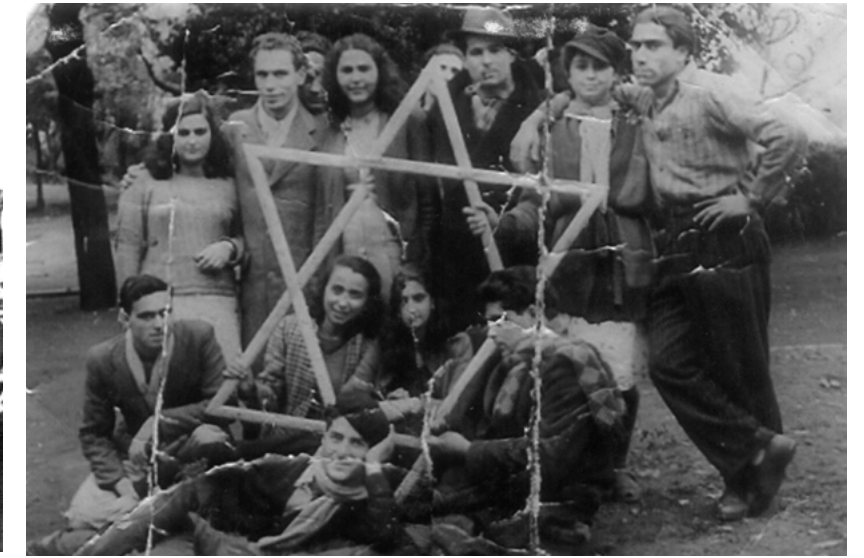
הפגיעה ברכוש של יהודים בפרעות 1967

מראות הרס, שהותירו אחריהם הפורעים הערבים

מעמד חתימת אשור העלייה הראשון

מעבילים מלוב ב- Grotta Ferrata שבאיטליה

בלוב - שתושביה היהודים היו חלק בלתי נפרד מתולדותיה ומתרבותה. באמצע שנות ה-90 הועברה היהודייה האחרונה בלוב, אישה קשישה, לקהילת יוצאי לוב באיטליה. לאחר נפילת קדאפי ניסה יהודי ממוצא לובי לשקם את בית הכנסת המרכזי בטרפולי, אך יוזמתו נכשלה.

יש לציין, יהודי לוב לשימור מורשתם והנחלתם לדורות הבאים הקימו מרכז מורשת לתפארת והציבו ידי זיכרון לזכר הנספים במלה"ע השנייה ולקורבנות הפרעות.

liluf2000@walla.com

רב, אינטרסים כלכליים והון עתק, שהוחרמו והועברו לאפטרופוס הכללי. חוק שנחקק בשנת 1970 קבע שיוחזרו לבעליהם כעבור 15 שנה, ואלו עדיין מחכים...

קדאפי הורה על עקירת בתי העלמין היהודיים, ובית העלמין היהודי בטרפולי נמחה בשנת 1973. ועל שטחו הוקמו מחסני הנמל, כביש ראשי וגורדי שחקים. מוסדות יהודיים ובתי כנסת הוסבו למסגדים ולמוסדות ציבור.

בתנאים קשים אלו נותרו בלוב בשנות ה-80 כמאה יהודים. קדאפי סתם את הגולל על קיומו של גרעין יהודי, ולו קטן,

תחת מגבלות כבדות: הותר להם לשאת איתם 20 לירות שטרלינג, ומטען במשקל מרבי של 20 ק"ג. כ-4,000 יהודים עזבו לאיטליה, ומחציתם עלו בהמשך לישראל.

לאחר מלחמת ששת הימים, דומה היה שנרגעו הרוחות בלוב. חלק מהיהודים שיצאו בבהילות חזרו כדי לחסל את עסקיהם ולהציל ולו חלק מרכושם - אך ההפיכה הצבאית של קדאפי בספטמבר 1969 שמה קץ לכך. בזמן ההפיכה נלכדו בלוב קרוב ל-300 יהודים. 200 מהם יצאו בהזדמנות הראשונה וחזרו לאיטליה. היהודים הותירו בלוב עסקים גדולים, רכוש

שיפור מסוים, משהחלה לוב להפיק נפט באופן מסחרי. אישים יהודים השתלבו בתעשיית הנפט, שהביאה לפיתוח מואץ של הכלכלה. רצון המלך אידריס בשיפור היחסים כדי ליהנות משיווק הנפט, סייע לארגונים יהודיים בין-לאומיים להפעיל לחץ לשיפור מעמדם של היהודים. אולם השיפור במצב הכלכלי ובמעמד המשפטי (הרשמי) של יהודי לוב לא ארך ימים רבים. האווירה הפכה להיות מתוחה יותר ויותר בשל כמה גורמים: התעצמות העימות הערבי-ישראלי, תעמולה של אש"ף נגד הציונות, הסתה לאומנית ודתית במסגדים, ותסיסות לאומניות שהחלישו את מעמדו של המלך.

קציני המשטרה היהודים האחרונים שנותרו בשירות; ב-1957 נאסר רשמית כל קשר עם ישראל ואזרחיה; ב-31 בדצמבר 1958 פוזר ועד קהילת יהודי טריפולי, ובמקומו הוצב נציג מוסלמי; באפריל 1960 נסגר בית הספר "כל ישראל חברים" בטרפולי, ובמאי 1960 נאסר על האזרחים שאינם לוביים (בהם היהודים) לרכוש נכסי דלא-נייד. ב-21 במרץ 1961 נקבע חוק מיוחד: כל הנכסים והרכוש הנמצאים בלוב והשייכים למוסדות או לאנשים היושבים בישראל, או הקשורים להם מטעמי אזרחות או ביחסי עבודה, יועמדו תחת אפטרופוסת ממשלתית.

מצב יהודי לוב הלך והחמיר בעשור הראשון לעצמאותה. מעמדם המשפטי והמדיני הידרדר, וכמוהו המצב הכלכלי והחברתי. בראשית שנות ה-60 חל

חיפה, תחת דגל ישראל. עד דצמבר 1951, עת לוב זכתה בעצמאותה, עלו ארצה כ-90 אחוז מהיהודים שחיו בלוב בראשית המאה ה-20. יהודי לוב שהיו פחות משליש אחוז מאוכלוסיית העולם היהודי, היו כחמישה אחוזים מכלל העולים לישראל בשנותיה הראשונות.

בלוב העצמאית נותרו כ-4,100 יהודים, בעיקר בעלי עסקים שנהנו בתחילה ממדיניות מתונה. אולם ככל שלוב העמיקה את מעורבותה בעולם הערבי, ובמיוחד לאחר שהצטרפה לליגה הערבית ב-28 במרץ 1953, השתנה לרעה יחס הממשלה הלובית ליהודים. בראשית 1953 הפסיקה לוב את שירות הדואר עם ישראל וחדלה להעניק ליהודים דרכונים רגילים; בסוף 1953 נסגר מועדון "מכבי טריפולי"; ב-1954 נסגר בית הדין הרבני ופוטרו ארבעת

יוני 1967: יציאת חרום

מלחמת ששת הימים הביאה לגל פרעות נוסף ביהודי לוב. בבוקר ה-5 ביוני 1967 פרצו מהומות ומעשי ביזה והשחתה בערים המרכזיות. יהודי טריפולי מצאו מחסה בתחנות המשטרה ובקסרקטינים בעיר, ולאחר מכן במחנה גורג'י. 300 יהודי בנגזי פונו למחנה צבאי מחוץ לעיר, ולאחר מכן הועברו לטרפולי. הממשלה הכריזה על מצב חירום והטילה עוצר, אך במהומות נרצחו 17 יהודים ונפגעו בתים ועסקים. בשל התמשכות הפרעות ובעקבות בקשתו של לילו ארביב, מנכבדי הקהילה בטרפולי, הסכימו שלטונות לוב ב-17 ביוני לאפשר ליהודים לעזוב את לוב לאיטליה. הסכמה זו הפכה בפועל לצו גירוש. תוך חודש ימים, נאלצו רוב היהודים לעזוב את לוב,

בית הכנסת דאר-בישי בחורבנו לאחר יציאת יהודי לוב

בית הכנסת דאר-בישי בשיא תפארתו

לעיון נוסף:

ר' דה פליצה, יהודים בארץ ערבית: יהודי לוב בין קולוניאליזם, לאומנות ערבית וציונות, תל אביב 1980.
י' חגלי-לילוף, תולדות יהודי לוב: מראשית התיישבות היהודים בלוב ועד עלייתם וקליטתם בארץ, אור יהודה 2000.
ח' סעדון (עורך), לוב, בסדרת: "קהילות ישראל במזרח התשע-עשרה והעשרים", ירושלים 2007.

עולים מ"פנדק שמללי" בדרכם לנמל טריפולי

מציון תצא שירה

ספר שירים חדש מאת ציון חלפון

מאת: מתי גילעד

תמונת זיכרון של הספרייה הגדולה והעשירה אשר התנוססה בבית אביו בטרופולי שבלוב, מעלה בעיניו של ציון דמעות של געגוע. בכל זמן פנוי נהג לקרוא בספרים הרבים שהונחו בה ואהב לסדר אותם לפי נושאים ולפי סדר הא-ב מתוך אהבה והדייקנות שאפיינה אותו. במיוחד אהב את ספרי הדקדוק והלשון, והייתה לו חיבה מיוחדת לשפה העברית. לאחרונה הוצא לאור ספר השירים הראשון שלו "שירת ציון".

לאחר חזרתם לעיר הוא הצטרף למאות הילדים ללימוד בישיבה שבעיר החדשה. הם למדו בכיתה קטנה ויפה שחלונותיה צופים לפיאצה ולאוטוטרדה. יום אחד נכנסה לכיתה אישה מלווה ברב, מנהל הישיבה, ובאדם נוסף, כדי להתבונן בתלמידים ולשוחח עם המורה. לאחר שיצאו סיפר המורה שאלו היו נציגי הג'וינט מארצות-הברית, ומטרת ביקורם היא להעניק עזרה לישיבה. על כן ביקש הרב שמישהו יכתוב חיבור על הביקור, והוא ייתן להם אותו כמחווה תודה. ציון חלפון כתב חיבור והגיש אותו למורה. לאחר שהרב הראשי של הישיבה קרא את החיבור של ציון וגם נחשף לחיבור נוסף של התלמיד שהתפרסם בעיתון באותו היום, הוא נכנס לכיתתו העניק לו שבחים מרובים, ואף הזמינו אליו הביתה כאורחו לשבת.

ציון עלה לישראל עם תנועת הנוער, פרש מהקבוצה מיד עם הגעת האנייה לחופי הארץ והצטרף אל אחותו שהייתה כבר נשואה, הוא ידע שהוריו בדרך לישראל ושיפגוש אותם מאוחר יותר. מיד אחר כך מצא עבודה בתחום הבנייה. יום אחד פגש אותו אחד מחבריו, והלה התפלא על תחום תעסוקתו והפציר בו לעסוק בהוראה. ציון החליט לנסות את מזלו. הוא ניגש למשרד החינוך בתל-אביב, ומאחר ולא הייתה לו תעודת בגרות נאלץ לעבור בחינות מילואים, שהיו החלופה לבחינות הבגרות באותה תקופה. שבוע לאחר מכן הופיע ציון שוב במשרד החינוך עם תוצאות הבחינות והסתבר שעבר אותן בהצלחה רבה, אך את האישור הסופי לקבלתו למערכת החינוך היה צריך לקבל מהמפקח על החינוך הממלכתי דתי שישב בירושלים.

קודם יציאתו לירושלים ניגש ציון וסיפר לאביו על קורותיו. אביו, פר'ג'י כלפון,

העולם השנייה. בחנותו של אביו אשר בשוק התורכי היו סחורות מכל העולם: צלחות מכסף, פסלים משנהב ועוד עבודות אומנות. אביו, שהיה מזכיר בבית הדין הרבני וחזן בבית-הכנסת, היה גם אמן-פסל. הוא היה מפסל על צלחות של כסף. החנות נשדדה ונשרפה בפרעות של שנת 1945 ונשדדה שוב בשנת 1948, וכך, מאנשים מבוססים היו בני המשפחה לעניים. בכל תקופת המלחמה שמעו אזונו רק מילים של כאב, אימה ופחד, והמצב הכללי מנע ממנו לרכוש ידע.

בילדותו גלה מביתו ועיר, ומשפחתו נדדה לכפרים המרוחקים מזעם ההפצצות בטרופולי של מלחמת

היה המזכיר הכללי של בית-הדין הרבני, וחתימתו מתנוססת על כתובות נישואין רבות של תושבי טריפולי. פר'ג'י כלפון השתתף בשתי המכביות הראשונות בישראל בשנות השלושים. בפעם השנייה שהגיע ארצה הוא רכש חלקת אדמה בבית חנינה בירושלים, אך מכיוון שלא הספיק לשלם את כל הסכום, העסקה לא הושלמה. היום יושבים ערבים על האדמה הזאת.

ר' פר'ג'י כלפון ביקש מבנו לחכות מספר ימים בטרם ימשיך במהלכיו וייסע לירושלים. לפגישה בירושלים הצטייד ציון במכתב מהמפקח בתל אביב, אך המפקח מירושלים הוציא מכתב אחר, על הנייר היה כתב

ר' פר'ג'י כלפון ביקש מבנו לחכות מספר ימים בטרם ימשיך במהלכיו וייסע לירושלים. לפגישה בירושלים הצטייד ציון במכתב מהמפקח בתל אביב, אך המפקח מירושלים הוציא מכתב אחר, על הנייר היה כתב

גם התלמידים התזזיתיים ביותר היו שקטים וממושמיים, מכיוון שהוא תיבל את הלימוד בסיפורים אשר ריתקו את הזאטוטים לכיסאותיהם. הטקטיקה שלו הייתה להיכנס ללב התלמיד, לדבר אתו בצורה תמימה וחברית, להתייחד עמו, לשחק אתו משחקים ואף להעניק לתלמידיו מתנות קטנות ולאחר שהילד נקשר אליו והאמין בו, הוא הצליח להקנות לו ידע. הוא קנה את לבבותיהם בסוכריות ובמילים טובות, ובמקביל ידע תמיד לשמור על הגבולות שביחסי מורה-תלמיד שגעו בין חברות וחיבה לכבוד ויראה.

ציון נהג לבדוק מחברות באופן קפדני מאוד ולהשקיע רבות בכתבת הערות מחזקות ומעודדות. לעתים אף נהג לתקן להם את התשובות, כך שבמחברת שחזרה לתלמיד לא חסר חומר אף פעם. פעם אחת הגיע מפקח משרד החינוך לביקור בבית-הספר. היה זה מפקח קשוח במיוחד וקפדן. לאחר הביקור בכיתתו קרא מנהל בית-הספר לציון, ואור בעיניו. הוא היה המום מהתרשמותו של המפקח הקשוח ביותר במשרד החינוך מדרך עבודתו והשקעתו של ציון. ציון חלפון היה מורה אחראי והשקיע בתלמידיו. לאחר שהצליחו לרכוש את החומר הנלמד, הוא נהנה מפירות ההשקעה שלו. עד היום ניגשים אליו תלמידים שזוכרים אותו, מודים לו ומוקירים את השקעתו בהם.

את הספר ניתן להשיג במרכז המורשת בטל' 03-5336268

כנס לציון היציאה והגירוש של יהודים ממדינות ערב

באדיבות דוברות אוניברסיטת בר אילן

במסגרת כנס לציון חוק לקביעת השלושים בנובמבר כיום לציון הפליטות היהודית ממדינות ערב שהתקיים באוניברסיטת בר-אילן, מתח ח"כ ד"ר שמעון אוהיון ביקורת על הסינמטק בהנצחת הנכבה ובהתעלמות מפליטות יהודי ערב: "הסינמטק מצא למלא את חלל זיכרון הפליטות בסיפור של מישהו אחר. זהו מוסד שמנציח את הנכבה הפלשתינית ומקיים פסטיבל שלם, בעוד הפליטות של יהודי ערב 'זוכה' לאירוע בודד אחת לשנה."

מספרים את הסיפור. אם לא נספר, אף אחד לא ידע את הסיפור."

יו"ר הארגונים של יהודים יוצאי ארצות יוצאי ארצות ערב, מאיר כחלון, סיפר על המאבק להכרה בפליטות של יהודי ערב: "היום אנחנו מציינים כנס חשוב להנצחת יום הזיכרון, הנצחת יום הפליט,

ח"כ ד"ר שמעון אוהיון: "הסינמטק בת"א מנציח את הנכבה אבל מתעלם מהפליטים היהודים ממדינות ערב"

הנצחת יום הגירוש של יהודי ארצות ערב. עד היום דיברו על פליטות ערבית ולא על פליטות יהודית. בשנת 2011 מרכז הארגונים של יהודים יוצאי ארצות ערב יזם את החוק בכנסת לשמירת זכויותיהם לפיצוי של פליטים יהודים יוצאי ארצות ערב כפי שזכויות הפליטים הערבים נשמרים."

מנכ"ל יד בן-צבי, יעקב יניב, הסביר את חשיבות הנחלת הסיפור של יהודי ערב: "חשיבותו של יום עיון זה הוא בהיותו מעטפת של מחקר אקדמי לצד פעילות פוליטית והסברתית, אך חשובה עוד יותר היא הנחלת הידע התרבותי וההיסטורי לצעירי הארץ. הדור האחרון שממנו אפשר ללמוד הולך ונעלם. המטען שנותר אינו רק מטען רכוש, מדובר גם במטען תרבותי שלא שרד במרוצת השנים. מכון בן-צבי הוא מרכז חשוב של ידע מצטבר בנושא."

"הסיפור של יהדות ערב עדיין לא סופר. 900 אלף יהודים, שבתחילת שנות הארבעים ועד שנות החמישים, סבלו מסדרה של פרעות נגד, נשארו ללא קורת גג, וכל זה קרה בדרך לתקומתה של מדינת ישראל. תוך עשרים וחמש שנה התחסלו הקהילות הללו, וסיפור שנמשך אלפיים שנה נמחק. הסינמטק מצא למלא את החלל הזה בסיפור של מישהו אחר. איזו זהות תהיה לנו, אם הסיפור שלנו לא יהיה קיים?" שאל ד"ר אוהיון.

גם נשיא אוניברסיטת בר-אילן, הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ, מתח ביקורת על ההתעלמות מסבל הפליטים היהודים, ואמר כי סיפורם של יהדות ערב נשאר בגדר תעלומה: "כל עם ישראלי ידע שהיו יהודים בארצות ערב, אך פרשת גירושם היא בגדר אחד הסיפורים הגדולים של המאה ה-20 שלא זכו לתשומת לב. בארץ המעקב אחר סיפור זה קיבל את השם היבש 'רישום תביעות יהודי ערב'. גירושם של יהודי ערב מספר את הסיפורים של חיים שנקטעו, של אנשים שנותרו חסרי פרנסה, חסרי ביטחון, מושפלים ונרדפים. מנגד, השתלט הנרטיב הפלשתיני על השיח הבינלאומי בהקשר זה. גם במדינת ישראל הסיפור של יהודי ערב נדחק לקרן זוית. כלי תקשורת ממעטים לסקר אותו, וגם האקדמיה לא הקדישה לו תשומת לב מספקת. קליטתם של יהודי ערב מספרת את הסיפור של מדינת ישראל, שפעלה לשקם אותם וקלטה את יהודי ערב וקהילות נוספות מרחבי העולם."

מנהל אגף שפות במשרד החינוך, משה זעפרני, עמד על החשיבות בהנחלת הסיפור של פליטות יהודי ערב: "לפני עשרים שנה נכחתי בכנס חינוך באחת הבירות המדוברות באירופה. בכנס עסקו בשאלת הפליטות. אחרי שהציג עצמו מורה ערבי כפליט שנולד ברמלה, קמתי וסיפרתי שגם אני פליט שנולדתי בביירות. מיד השתנתה התפיסה באולם. הנקודה המרכזית היא שאנחנו לא

מיוחדת (אונר"א) עם תקציבי עתק עבורם, אבל לא קיבלה שום החלטה הנוגעת ליהודים יוצאי ערב. גישה חד-צדדית זאת לא הביאה לפיוס אלא אף גרמה להחרפת הסכסוך הישראלי-פלשתיני. ישראל לא עשתה מאמץ ראוי להתנער מאשמת יצירת בעיית הפליטים הפלשתינים, ולא מנעה עריכת הפגנות אלימות למענם, אף על פי שהחלטת האו"ם מ-1948 לא הטילה עליה את האחריות לבעיה.

אכן, ההיסטוריה המזרח תיכונית איננה תחרות בין טרגדיות - בין אם אירועיה היו "נכבה" פלשתינית או "חילופי אוכלוסין" בין יהודים וערבים, ועדיין אין זה מוצדק להקדיש תשומת לב בלעדית לסבלו של צד אחד בלבד - הפליטים הערבים הפלשתינים - ולהתעלם מהאחר. הגיע הזמן לפתור את בעיית הפליטים הערבים הפלשתינים שפזורים במדינות ערב, ולהעניק פיצויים ליהודי מדינות ערב על הרכוש שהותירו מאחוריהם במדינותיהם, כצעד חיוני בדרך למציאת הסדר לסכסוך הישראלי-פלשתיני. ישראל חייבת להציג את התמונה הכוללת של פליטי המזרח התיכון.

בשנת 2000 הציע הנשיא לשעבר ביל קלינטון להקים קרן בינלאומית אשר תפצה הן את הפלשתינים והן את יהודי ערב, במקומות שבהם הם יושבים כעת. הצעת קלינטון זכתה לתמיכת בית הנבחרים של ארצות-הברית בהחלטה מס' 185, שהתקבלה פה אחד ב-1 באפריל 2008. יש להניח, כי הקמת הקרן תזכה לתמיכת גורמים בינלאומיים. מדינות העולם המסייעות, בעקיפין או במישרין, בשימור בעיית הפליטים הפלשתינים חייבות אף הן לסייע ביישובם הקבוע במקומותיהם הנוכחיים, בהתבסס על הדגם של יישוב הפליטים היהודים ממדינות ערב, שהגיעו לישראל בשנות ה-50.

בעיית פליטי המזרח התיכון מחייבת פתרון כולל. בארצות-הברית פועל הארגון "צדק למען יהודי ערב", ובישראל פועל מרכז הארגונים של יהודי ערב ואיראן בראשות מאיר כחלון למען השגת הכרה בזכויות יהודי מדינות ערב. הכרה זאת חיונית בדרך למציאת פתרון צודק לטרגדיה האנושית שהתרחשה במזרח התיכון. נקווה שהחוק לציון היציאה והגירוש יגביר את המודעות למורשתם העשירה של יהודי מדינות ערב, שהיא מורשת עם ישראל, ולטרגדיה האנושית שחוו עם בואם לישראל, מודעות שתתורגם להחלטות מעשיות בנוגע לרכוש שהותירו בכל מדינות מוצאם.

ל' בנובמבר -

צדק לפליטי יהודי ערב

נשיא המדינה ראובן ריבלין פתח ב-30 בנובמבר 2014 את אירועי יום הזיכרון לציון היציאה והגירוש של יהודי מדינות ערב, בעקבות החוק בנושא שנחקק בכנסת. הייתה זאת הפעם הראשונה שבה ציינה מדינת ישראל בטקס ממלכתי את הטרגדיה האנושית שפקדה את מיליון היהודים שחיו במזרח התיכון ובצפון אפריקה, שברובם הגיעו לישראל כפליטים, וכיום הם וצאצאיהם מהווים כמחצית מאוכלוסייתה.

האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947 לחלוקתה של פלשתיין המנדטורית לשתי מדינות - יהודית וערבית. הם שיזמו את המלחמה נגד ישראל, ולחמו ביחד עם אחיהם הערביים נגד היישוב היהודי בהולכים שולל את בני עמם ובהבטיחם להם שיקבלו את כל פלשתיין. המנהיגים הערביים הפלשתינאים, ובראשם המופתי חאג' אמין אל חוסייני, הציתו תבערה בכל המזרח התיכון וגררו את אחיהם לפליטות הנמשכת עד היום. הם גם מתנגדים ליישובם של הפליטים ומשמרים את אומללותם בגלל האידאולוגיה הגורסת כי שיקומם יועיל לישראל.

על פי החוק לציון היציאה והגירוש, יעודד שר החינוך פעילות חינוכית הקשורה ליום הזיכרון הזה, ושר החוץ יורה על קיום פעילויות, לרבות באמצעות נציגויות ישראל בחוץ לארץ להגברת המודעות הבינלאומית באשר לפליטים היהודים יוצאי ארצות ערב ואיראן וזכויותיהם לפיצוי, כולל סוגיית רכושם הקהילתי והפרטי שהוחרם במדינות ערב, והשר לאזרחים וותיקים יפעל להנצחת מורשתם של יהודי ערב ואיראן.

העובדה שהיהודים באו ארצה ממניעים ציוניים אינה צריכה לגרוע ממעמד הפליטות שלהם. כבר ב-1957 הכיר הנציב העליון לפליטים של האו"ם ביהודים שנאלצו לעזוב את מדינות ערב כפליטים בהתאם לאמנת האו"ם. הנציגים הערביים באו"ם, הייכל פאשה המצרי, פאדל אל גמאלי העיראקי וג'מאל חוסייני, ראש משלחת ערביי פלשתיין ואחרים, הזהירו כי חלוקת פלשתיין תוביל להתקפות על הקהילות היהודיות במדינות ערב עד כדי סכנה לחייהם. וכך אכן היה. העצרת הכללית של האו"ם התעלמה מכל העובדות הללו. היא קיבלה עשרות החלטות התומכות בתביעות הערבים הפלשתינים, ואף הקימה סוכנות סעד

כולל בהקנת סרטים בסינמטקים. יש השואלים מה עניינם של הפלשתינים לסוגיית רכוש היהודים במדינות ערב. ובכן, לאלה ששכחו, עם הקמת מדינת ישראל התרחשו שתי טרגדיות אנושיות גדולות: האחת היא עקירתן האכזרית של הקהילות היהודיות שחיו במדינות ערב במשך אלפי שנים, והשנייה היא הנכבה (האסון) שפקדה את הערבים בעקבות מלחמתם בישראל ב-1948. אי אפשר לדון בטרגדיה אחת בלי להזכיר גם את האחרת. תלאותיהם של היהודים שיצאו ממדינות ערב נמשכו מספר שנים - כאשר שהו במעברות אוהלים בישראל, ואילו תלאותיהם של הערבים הפלשתינים שלא באו אל קצן, והם עדיין חיים בתנאים מחפירים. למרות זאת אין הצדקה למנוע מיהודי ערב את הפיצוי בעבור רכושם הפרטי והקהילתי שנותר במדינות ערב. צדק חייב להיעשות ולהראות. צריך לזכור ולהזכיר כי הערבים הפלשתינאים הם שדחו את הצעת

ה-30 בנובמבר נקבע כיום לציון הטרגדיה הזאת, משום שהוא בא אחרי כ"ט בנובמבר, יום החלטת החלוקה בעצרת האו"ם. במועד היסטורי זה חששו קהילות רבות של יהודים בארצות ערב ואיראן מהלחץ שהפעילו עליהם הממשלות, ובסופו של דבר נאלצו לעזוב את מדינותיהם בהותירם מאחוריהם את רכושם הפרטי והקהילתי, וזה הוחרם על ידי השלטונות הערביים.

דווקא האמריקאים היו אלה שהתייחסו לסוגיית רכושם המוחרם של היהודים במסגרת המשא ומתן שניהלו בין ישראל לפלשתינים. בישראל שררה הזנחה ממושכת של הסוגיה (כפי שמעיד דו"ח מבקר המדינה מ-2014: 5.2). הצורך לטפל בנושא נקבע כבר בחוק שנחקק בכנסת ב-2010 ביזמת ח"כ נסים זאב. למרות זאת, עד כה שררה התעלמות ישראלית מהסוגיה. זאת לעומת סוגיית הפליטים הערביים וזכויותיהם במסגרת "זכות השיבה", הנמצאת במרכז השיח הציבורי,

צבי גבאי
שגריר וסמנכ"ל משרד החוץ לשעבר

צילום: אוליוויה פיטוסי

ראובן ריבלין נשיא המדינה: "ישראל חטאה בשנהגה בפרטונות כלפי העולים מארצות ערב"

האחים חיון במופע פיוטים במגדל דוד

עם הפנים לקהילה

הצטרף לשירים המוכרים לו מבית אבא והסעיר את האולם במחזאות כפיים רבות וממושכות. המופע נחתם בשיר "אמן" שייצג אותו באירועיו לפני מספר שנים בביצועה של ליאורה.

את המשכו של הערב הובילו האחים גיא ורועי זוארץ בליווי תזמורת עם שירים פיוטים. כאשר לבמה הוזמן החזן והפייטן הוותיק מר ציון בדש, שהאחים זוארץ גדלו על פיוטיו. הקהל הרבה להצטרף לפיוטים המוכרים, ובמחזאות כפיים סוערות דרש הדרן וגם קיבל המענג הזה נחתם בשירה אדירה של התקווה.

הרצליה. יו"ר הארגון מאיר כחלון העניק לו צילום מטריפולי משנת 1935, שבו נראה אביו של מר פדלון בחברתה של הגב' חמדה בן-יהודה ופעילים נוספים לקידום השפה העברית במקום.

עו"ד סממה דיבר על הקשרים הטובים ועל שיתוף הפעולה עם מר כחלון. את הערב הנחתה בטוב טעם הגב' דינה דנון דאבוש.

את התכנית האמנותית פתחה המקהלה הייצוגית של הרצליה במספר שירים. אחריה סחפה את הקהל הזמרת ליאורה עם קולה החם, בשירי ארץ ישראל ושירים מסורתיים של הקהילה. הקהל

במעמד ראש עיריית הרצליה מר משה פדלון, ובהשתתפות עו"ד גלעד סממה מנכ"ל המשרד לאזרחים ותיקים, נערך כנס של יהודי לוב תחת הסיסמה "עם הפנים לקהילה" לציון יום הגירוש והיציאה של יהודי ארצות ערב.

הכנס נערך באולם היפה והמפואר "היכל לאמנויות הבמה" בהרצליה, ונכחו באולם כשמונה-מאות אישה ואיש. האווירה במקום הייתה חגיגית. התקיימו מפגשים נרגשים של האזרחים מכל קצווי הארץ, שחלקם הגיעו באוטובוסים מהצפון והדרום.

מר פדלון פתח את הכנס, בירך והעניק למר כחלון צילום ממוסגר של העיר

עת שערי רצון בירושלים הבירה

האמנותיות הרבות: מקהלת לבלוב משדה עוזיה, חפלה לבית במופע עם הזמר קובי ראובן ולהקתו והבדרן יוסף מימון. הרצאות מגוונות, בין היתר, גם הרצאה על זכויות לניצולי שואה, פנל בנושא מורשת ושורשים עם סיפורו של יצחק בוכבזה, ראש עיריית אור-יהודה לשעבר, בקטעי הווי מתקופת המעברה.

ביום השלישי הוזמנו האזרחים לטיול בירושלים באופן חופשי ונהנו מיום יפה ומאווירה הצלול של העיר. אך תם ולא נשלם. לקראת חצות נסענו באוטובוסים מאורגנים למגדל דוד, שם המתינו לנו האחים החזנים והפייטנים לבית חיון אשר העניקו לקהל מופע מרגש ומרתק של פיוטי סליחות ותפילות. שלושה ימים של חוויה מהנה ומתמשכת נחתמו בתפילה ותחנונים עד עלות השחר בכותל המערבי. שבנו הביתה עם טעם של עוד ובתקווה לאירועים נוספים מהסוג הזה.

מדי שנה אנו נוהגים לקיים כנס בסימן עת שערי רצון הנהוג בקהילתנו זה דורות. אזרחים מצפון הארץ, ממרכזה ומדרומה הגיעו באוטובוסים מאורגנים לכנס בירושלים. לפני הגעתם לבית המלון נערך עבורם סיור מודרך בגבעת התחמושת, והם צפו בחזיון אורקולי. היה זה מלבב לצפות במפגשים החמים, החיבוקים והנשיקות של האזרחים עם מכרים ובני משפחה שזה זמן רב לא ראו. בכניסה למלון המפואר עמדו לרשות האזרחים שתייה קרה וכיבוד קל להתרעננות מהמסע הארוך עד המקום. רישום האזרחים לחדרים וקבלת המפתחות התבצעו באופן מסודר למופת הודות לעבודה המקצועית והמאומצת של אסנת מזכירת הארגון. אבי פדהצור דאג ללוגיסטיקה ולא נח לרגע מרגע מעת הגעתו למלון ועד לסיום הכנס. קהל האזרחים נהנה מהשהות במלון, שסיפק אירוח טוב, ומהתכניות

פאנל מספרי סיפורים

הדלקת נרות ומסיבת חנוכה במרכז המורשת

מרכז המורשת לבש אור וצבע באחד מהערים של חג החנוכה. מספר לא קטן של בני הקהילה התכנסו בעקבות הודעה בפייסבוק של לבלוב על קיום טקס הדלקת נר שלישי של חנוכה.

ברחבת הבית הזמנו האורחים לכיבוד קל, ולאחר מכן נכנסו לאולם לקיום מצוות הדלקת הנרות. לפני כן שמענו ציטוט של הרב קוק "אין איש שאין לו נר" מפי דינה דנון, ועוד סיפור מפיה של דבורה טובול על נס חנוכה שקרה לאביה ז"ל ברומא ליד שער טיטוס. בהמשך אבי פדהצור הציג תרומה חדשה למוזיאון יהדות לוב: הורי הטייס בן הקהילה שקיבל צלי"ש אות הוקרה אישית מיצחק רבין ז"ל, תרמו את קסדת הטייס ואת סרבלו. הנרות הודלקו, שרנו שירי חנוכה בליווי של משה כץ אשר על האקורדיון. לאור הצלחת הערב מתכוונת ליליאנה סרור מנכ"לית הארגון להמשיך במפגשים מסוג זה במרכז המורשת לליכוד ולגיבוש בני הקהילה.

חובה בכל בית! הספר "יהודי לוב בשואה"

הספר, פרי מחקר מעמיק, של ההיסטוריון יעקב חג'ג' לילוף, מנהל המכון ללימודים ולמחקר יהדות לב, מגלל את קורותיהם של יהודי לב בתקופת מלח"ע השנייה תחת השלטון הפשיסטי-נאצי, באחת מהשעות הקשות ביותר בתולדות העם היהודי.

הספר בכריכה קשה ומהודרת. 528 עמודים. עשרות רבות של עדויות, תרשימים, מסמכים, תעודות ומפות, שחלקם מתפרסמים בפעם הראשונה. 500 צילומים, עליהם חלה האמרה: "שווה תמונה אחת מאלף מילים".

מחיר: 70₪

כל ההכנסות קודש לשדרוג המכון ללימודים ולמחקר יהדות לוב.

ניתן להשיג הספר במרכז מורשת יהודי לוב באור-יהודה
בטל': 03-5336268/72.
וכן אצל המחבר בטל': 08-6418267; 054-5680215.

חבל על דאבדין ולא משתכחין

המועצה, ההנהלה ויו"ר הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב
כואבים את לכתו בטרם עת של
אורי אורבך ז"ל
השר לענייני אזרחים ותיקים
ומשתתפים בצער המשפחה
יהי זכרו ברוך

ומשתתפים בצערם של
י"ר הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב לשעבר
קומנדטורה רמי כחלון ושל משפחת כחלון
עם מותה של הרעייה ואם המשפחה
אסתר כחלון ז"ל

יו"ר הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב לשעבר
עו"ד צורי בן-תורה ושל משפחת בן-תורה
עם מותה של אם המשפחה
אינס בן-תורה ז"ל

לראובן (בינו) אדדי ומשפחתו
במות האם

**המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלם
ולא תוסיפו לדאבה עוד**

ממשיכים את המסורת של
סדר טו בשבת

זאת השנה השלישית שבה עורכים סדר ט"ו בשבט בבית המורשת. מטרת עריכת הסדר היא להודות ולו במעט למתנדבי בית המורשת, המשקיעים מזמנם וממרחם, ומתפנים מכל עיסוק כדי לסייע בתפקוד המרכז עבור בני הקהילה.

סדר ט"ו בשבט נערך ליד שולחנות ערוכים מכל טוב מפירות הארץ, עם יין לבן ויין אדום כמיטב המסורת, בהשתתפות כבוד הרב סעדה המקדש על היין, קריאת הגדה לסדר ט"ו בשבט לוותה בשירי ארץ ישראל לצלילי האקורדיון של מיועדנו משה כץ. המוזמנים קיבלו שי צמוע - שתיל עשבי תבלין.

בהפקת האירוע לקחו חלק אסנת ואבי פדהצור, כמו גם רבים מהמתנדבים. נעים היה לראות את ההנאה על פניהם של הנוכחים בערב הזה.

את הערב הנחה ברוב חן משה זיגי זיגדון, שהוא גם היוזם של חגיגות ט"ו בשבט במרכז המורשת בסיועה של דבורה טובול.

פנים מקינא

פנינה שחם, אחראית על החינוך וההדרכה במוזיאון יהדות
לוב מספרת:

בחדש נובמבר ביקרה קבוצת מבקרים שאותה הזמינה
עמותת העיוור בנתניה.

מר זוארס אליהו הגיע עם הקבוצה. בתערוכת העלייה והקליטה זלגו דמעות מעיניו, כשהזכיר את האנייה גלילה. הוא הוציא מכיסו את ארנקו, שלף את תעודת הזהות שלו ואמר: "נולדתי באנייה גלילה".

Franco Cohen

Passato, presente e futuro

Credo proprio che sia un percorso naturale: quando si è giovani lo sguardo è rivolto al futuro e, man mano che si invecchia, si guarda sempre più al passato

Mi sembra incredibile: sono trascorsi esattamente 50 anni da quando, cogliendo al volo un'opportunità prospettata dal mio povero zio Cesarino, lasciai Tripoli e tutta la mia famiglia (e il lavoro di rappresentante che avevo appena iniziato con discreto successo).

Ricordo con tenerezza che per me cappotto, guanti e cappello erano entità quasi sconosciute e affrontare la realtà di questa metropoli (tutto è relativo se penso a New York!) che mi si presentava fredda (in tutti i sensi) e distaccata non fu molto agevole.

Mi consolava il fatto di essere un "emigrante" fortunato: trovare immediatamente un lavoro stimolante, avere la fortuna di trovare vecchi amici Tripolini arrivati a Milano prima di me, abitare per un periodo dalla dolcissima nonna Emma la quale, poverina, faceva di tutto per emulare le fantastiche qualità gastronomiche della mia mitica mamma Lina (senza riuscirci, che D-o mi perdoni!) beh, era un privilegio di pochi.

Zio Cesarino, appreso il fatto che la Renault Dauphine che avrei dovuto trovare a Parigi ma che non ricevetti mai in quanto, pur essendo stata pagata a Tripoli prima della mia partenza, (la Renault aveva tolto la Concessionaria a Mohammed Nga) si affrettò a comprarmi una VW Maggiolino. Ricordo perfettamente che staccò un assegno da 970.000 lire tutto compreso !!

Inutile dire che col controvalore oggi puoi comprarti al massimo una bella bici !!!

Se non ricordo male, il caffè e il Corriere costavano allora 50 lire!!

Trasferendo tutti questi ricordi all'epoca odierna e, avendo sempre in mente a causa di chi tutti noi abbiamo dovuto abbandonare quella terra in cui i nostri avi vivevano da oltre 2000 anni (molto prima dei Musulmani come con parole struggenti aveva ricordato il caro Herbert) non posso non fare considerazioni che riguardano i diversi "tipi" di profughi.

Siamo infatti quotidianamente bersagliati dai Media e dai nostri naturali nemici perché, secondo la loro distorta e abietta maniera di vedere, i Palestinesi sono poveri profughi abbandonati da tutti e

costretti a vivere in condizioni di estrema miseria.

Ora, come tutti noi ben sappiamo, nello stesso periodo in cui gli Arabi che vivevano Eretz se ne allontanarono (la maggioranza di propria spontanea volontà e solo una esigua minoranza "cacciati"), un simile numero di nostri confratelli furono cacciati e depredati con violenza e pogrom dai paesi Arabi del Mediterraneo. Storici accreditati enunciano circa 700.000 Arabi che lasciarono Eretz e 750.000 Ebrei cacciati dall'Egitto, Libia, Siria, Irak, Iran ecc.....

Ebbene, i nostri uscirono rapidamente dallo status di profughi: infatti si dettero da fare con coraggio, spirito di iniziativa e umiltà e, senza poter contare su particolari aiuti esterni seppero ricostruirsi una vita decorosa (e in alcuni casi molto di più) acquisendo posizioni di rilievo sia in campo economico che in altri in altri campi.

I nostri cari confratelli Palestinesi, pur avendo ricevuto miliardi di dollari dall'Europa, dagli Emirati, ecc si crogiolano ancora in una situazione di conflittualità perenne che vede, come loro maggiore attività, le continue teatrali manifestazioni

di piazza corredate da cadaveri esibiti come trofei, gli attentati contro civili e, anziché scuole e ospedali, preferiscono dedicare le loro energie a costruire tunnel volti a penetrare in territorio Israeliano e a uccidere donne e bambini inermi.

Tutto ciò premesso, è amaro constatare che noi siamo antipatici (per usare un eufemismo) a una notevole parte dell'umanità la quale, assistendo a tutto quanto sopra, non trova di meglio che accusarci di "affamare i poveri profughi di Gaza", di "occupare territori Palestinesi", "di commettere massacri peggiori dell'Olocausto" ecc ecc

Ora, se ancora dopo 2000 anni di pogrom, vogliamo chiederci il perché di tutto questo sarebbe interessante fare alcune considerazioni:

1) se siete con me d'accordo che il motivo principe è quello derivante dall'accusa di "deicidio" da parte della Chiesa, ebbene: e' storicamente provato che Cristo fu crocefisso dai Romani.

A distanza di 2000 anni il Clero è mai stato e/o è ancora "arrabbiato" con i Romani per quanto sopra ?

2) il Clero ha accreditato, e lo fa

tuttora, la versione per cui Giuda era il perfido Apostolo.

Ebreo che tradì Gesù.

Ora, osservo io, gli altri Apostoli cosa erano, Anglicani ???

No, la maggioranza era Ebraica come Gesù e come Giuda. La prospettiva quindi cambia radicalmente: non è più un Ebreo che tradisce perfidamente un Cristiano. Si tratta di un problema interno all'Ebraismo !!!

3) "Gli Ebrei sono tutti ricchi e complotano alle spalle dei poveri Gentili"

Perdonatemi se cito spesso Herbert ma era un grande e mi ha insegnato molto, diceva:

"siamo accusati dalla destra di essere rivoluzionari di sinistra: è vero, Marx rivoluzionò le radici dell'economia, Freud quelle della psicanalisi e Gershwin quelle della musica ecc

Siamo accusati dalla sinistra di essere capitalisti: è vero, ma i nostri antenati sono stati costretti ad esserlo. Sappiamo tutti che ci era interdetto abbracciare qualsiasi professione "ariana" lasciandoci solo quella del prestito e della gestione dei denari che erano proibite dalla ipocrisia

Cattolica.

4) Invidia: circa a metà del XVI° secolo la Germania di allora esercitava il dominio sulla

Polonia ove le condizioni di vita erano improntate alla povertà assoluta.

Dopo un "consulto" dei langravi dell'epoca fu deciso che l'unica maniera per far rifiorire l'economia in quel paese consisteva nel mandarvi un manipolo di Ebrei, noti per l'intraprendenza

Ecco fatto, la Polonia rifiorì, le condizioni generali migliorarono vistosamente e le famiglie del manipolo di Ebrei beneficiarono giustamente delle proprie iniziative.

Ebbene, alcuni storici narrano che, anziché essere grati agli Ebrei, la plebaglia polacca li attaccò al grido di "vi siete arricchiti alle nostre spalle" !!!

Ecco perché i Polacchi ci odiano, assistettero indifferenti all'Olocausto e, cosa ancora più inaudita, dettero corso ad un Pogrom alla fine del 1945. Dopo la Liberazione !!!

E' lecito chiedersi: Ma siamo davvero il Popolo Eletto ??

franco.cohen@yahoo.it

Ruben (Bino)
Addadi

Attualita' Libiche e Storielle di Tripoli Febbraio, 2015

Cari amici tutti,

Continuo con le mie storielle per ricreare per quanto possibile quella parte della nostra vita ormai perduta e passata ma certamente non sprecata.

Questo tentativo di ricostruzione e' oggi ancora piu' importante alla luce di cio' che succede in Libia.

Pochi minuti fa, ho sentito alla radio che gli Egiziani bombardano a Derna i barbari di Daa'sh dopo che gli stessi Daa'sh hanno decapitato non so quanti Egiziani mettendoli in fila vestiti buffamente di arancione in riva al mare.

In questi ultimi mesi anche se non se sente molto parlare, gli Egiziani sono molto attivi in Cirenaica e cercano di aiutare la parte Libica moderata (si fa per dire)

Prospettiva interessante. Forse l'Egitto si incavola completamente e occupa tutta la Libia.

Se vi ricordate, negli anni 72-77 avevano tentato una confederazione Libia- Egitto e altri, ma come sempre, non si sono

trovati d'accordo sui termini.

In Europa gli Ebrei non sono piu' al sicuro, se mai lo sono stati.

Per noi, ha voluto il caso, la fortuna, la Provvidenza Divina o altro, che ci abbiano costretti ad abbandonare la nostra terra natale per emigrare in Israele o altrove.

Ma torniamo alle storielle che questa volta il nostro giro e' piccolo. Dunque se usciamo da Via Brescia numero 5 (casa Addadi- Barki-Magiar-Pagani e altri), poi diventata Sciara Sana'a numero 5 e giriamo a destra sul Corso Vittorio poi diventato Giaddat Istiklal, incontriamo il negozio di scarpe di Bata dove a quanto ricordo le scarpe erano bruttissime e dove non abbiamo mai comprato niente. Noi aristocratici, come del resto tutti, compravamo esclusivamente da Mazzarino. Dopo Bata e sempre tenendo la destra c'era il botteghino dell'arabo dove io compravo ogni giorno I biscotti belghi Cocco Prince. L'arabo del botteghino, a quanto racconta mia mamma, si era esaltato sentendo alla radio nel Giugno 67 che Israele era stata distrutta. Poi

la verita' vera e' venuta alla luce e quindi si e' dovuto sfogare (si vede che hanno queste necessita' anche se noi non li comprendiamo) bruciando i negozi degli Ebrei e cercando di ammazzarli.

Dopo il botteghino, c'era l'ingresso del palazzo Hassan dove abitavano I Leghziel e la famiglia di Moris Buaron z.l. padre del mio famoso amico Roberto.

Andando avanti, c'era il negozio di tessuti dei Musani e poi il negozio di tappeti di Sion Raccah. Andando avanti e sempre sulla destra c'era il secondo ingresso del palazzo Hassan con la casa di Roger Abravanel e di Flavio Hannuna.

All'angolo della strada, due cose di rilievo : il botteghino dei giornali della signora anziana Italiana forse un po' paralitica, sempre vestita di nero e con il fazzoletto in testa e il bar Akropol.

Per noi ragazzi l'Akropol era veramente importante e per due ragioni : I Flipper dove passavamo ore e ore a giocare e a sperperare soldi e Sabeto. Sabeto era un

Greco di mezza eta, sicuramente frocio che dava fastidio (cosi' si diceva) ai ragazzi che giocavano a flipper. Forse e' meglio non entrare in dettagli imbarazzanti. Comunque cercavamo sempre di mandarlo via.

Tanto per non dimenticare la gastronomia a noi cosi' cara, spesso vendevano all' Akropol cavolfiori impanati e fritti buonissimi, che venivano serviti in cartocci di carta gialla.

La carta gialla, piu' nobile dei fogli di giornale che usavano nella vendita delle noccioline, mandorle, ceci "blabi" e semi di zucca, aveva proprieta' miracolose e veniva usata bagnata da applicare sulle botte soprattutto in testa. Probabilmente la carta gialla aveva anche altri usi, ma non ricordo.

Visto che siamo in zona, ci affacciamo su Piazza Cattedrale con la Cattedrale stessa ormai tramutata vergognosamente in moschea.

I preti della Cattedrale avevano aspirazioni missionarie verso i ragazzi ebrei e spero non di piu',

ma non si sa' mai, ci invitavano a partecipare (gratis) ai giochi della Gimkana che come mai perche', avveniva sempre di Sabato.

Noi approfittavamo sempre come era d'uso a Tripoli di non mancarne mai una, e partecipavamo anche (io solo come spettatore) al torneo di calcio che si teneva nelle calde serate d'estate, nel cortile della Cattedrale.

Dopo questi piccoli racconti, veri e propri flash di memoria, mi sento di aver aggiunto un'altro

mattoncino alla ricostruzione tridimensionale della nostra vita passata e di aver riempito i luoghi con persone veramente vissute. Vi invito come sempre, ad aggiungere altri vostri ricordi.

Senza pensare di esagerare, ritengo che queste piccole testimonianze abbiano una loro importanza e questo prima che abbiano finito di distruggere completamente questi luoghi cosi' a noi cari.

raddadi@zahav.net.il

Algeria Square, Tripoli 2007

Piazza Cattedrale, Tripoli 1960

Ariel Arbib
"Riportaci a Zion
con Gioia"

1 Purim degli altri

Esistono, sparsi per l'intera Diaspora ebraica, altri Purim da celebrare per lo scampato pericolo. Ecco quelli degli ebrei tripolini.

Non per far prevalere la mia opinione, sulla necessità storica di festeggiare ancora un altro Purim in ricordo dello scampato pericolo nel Giugno del 1967, ma solo per il piacere di rallegrarvi con aneddoti ebraici a lieto fine, vi voglio raccontare due bellissime storie libico-ebraiche, che hanno entrambe dato origine ad altrettanti Purim, che ancora oggi si festeggiano con eguale gioia e allegria, tra i tripolini e i bengasini sparsi per il mondo e tra gli Ebrei di Gerba in Tunisia.

Correva l'anno 1705 e nel mese di Gennaio, una nave tunisina, colta nelle acque di Tripoli da una burrasca, fu sequestrata senza un vero e proprio motivo, con tutto il suo equipaggio ed i suoi passeggeri e condotta nel porto di Tripoli, per ordine dell'allora governatore della città, l'altezzoso Halil Bey. Per vendicare il grave strappo subito, il Governatore di Tunisi, Ibrahim Bey Sharif, mise insieme a sua volta, una soldataglia, con l'intento di far scorrere il sangue a Tripoli. L'ordine dato ai suoi feroci sgherri era di non fare prigionieri.

Fu allora tentata, ma invano da parte di inviati e Ambasciatori, una mediazione per convincere e dissuadere il Bey Tunisino dal compiere la carneficina che aveva in mente di fare, ma purtroppo senza nessun esito. La popolazione ebraica di Tripoli, dal canto suo, cominciò allora a preoccuparsi seriamente per

il pericoloso risvolto che gli avvenimenti stavano prendendo, temendo giustamente che la minacciata rappresaglia del Bey Sharif, avrebbe sicuramente coinvolto anche tutti loro.

I capi della Comunità, interpellarono sul da farsi il loro Rabbino, il famoso Cabalista Rav Josef Aghib, il quale decretò che tutti gli Ebrei dovessero fare un giorno intero di digiuno, per trovare verso Hashem misericordia e per invocare l'aiuto per la loro salvezza. L'invasione e la battaglia che ne scaturì, come annunciato, ebbe inizio, ma inaspettatamente e come per miracolo, nonostante le forze messe in campo dal tunisino fossero decisamente superiori, il Bey Ibrahim Sharif ebbe la peggio e fu ricacciato con quel che rimaneva del suo esercito oltre il confine. Il tripudio e la gioia per lo scampato pericolo per gli Ebrei di Tripoli, diede origine ad un nuovo Purim, che fu così chiamato appunto: PURIM KATAN o PURIM SHARIF, dal nome dell'odioso aggressore.

A distanza di 86 anni, da tali avvenimenti e precisamente nel 1791, un altro doloroso evento si stava per abbattere

sugli Ebrei di Tripoli e questa è la storia:

A seguito di una lotta fratricida, nata per la successione al potere e che vedeva contrapposti, assieme ai loro reciproci sostenitori, Ahmed e Jussuf, figli del Bey di Tripoli Ali Karamanli, quest'ultimo, per dipanare e risolvere la sanguinosa e dolorosa disputa fratricida, fu costretto a rivolgersi al supremo Monarca, il Gran Sultano di Costantinopoli. Questi, comprendendo i pericoli che potevano scaturire da una tale situazione, acconsentì ad inviare sul posto un suo zelante, ma sanguinario generale, un

Festa in maschera a Tripoli, anni sessanta

tremendo figura insomma, al nome di Ali Bey Giurgi Burgol. Denigrando il mal governo dei Karamanli e sperando di potersi sostituire a loro, prendendo così il posto di comando nel dirigere in futuro a suo piacere le sorti di Tripoli, Ali Burgol soffiò nell'orecchio del Gran Sultano odiose calunnie nei confronti degli Ebrei di Tripoli, i quali secondo lui erano i veri responsabili della situazione e che per altro, venivano spudoratamente protetti dall'anziano Karamanli, (una di queste sue protette era la famosa e bella Ester Arbib, molto cara a chi scrive e se ne può intuire il perché...) il quale permetteva loro di ricoprire immeritatamente le alte cariche nel governo della città e di spadroneggiare nei commerci di qualsiasi mercanzia. Così facendo l'infido e astuto Burgol, si preparava la strada per spodestare i Karamanli e ricondurre a se e senza ostacoli, qualsiasi potere a Tripoli.

Ali Giurgi Burgol non ebbe difficoltà a farsi autorizzare la spedizione dal Sultano ed armato a sue spese un esercito di mercenari e sanguinari saraceni, veleggiò alla volta di Tripoli. Il terrore assalì quindi il vecchio Bay Karamanli che, preso dal panico per quanto stava per accadere, fuggì verso la Tunisia, lasciando così aperta la strada all'invasore, che indisturbato pochi giorni dopo, approdò in una spiaggia a pochi chilometri dal centro della città, luogo che da allora, prese il suo nome: la spiaggia di Giurgi.

Tripoli fu dunque assediata e le quattro porte della città, a Ovest quella che dava sul mare, a Sud Bab el Jedid (Porta Nuova), a Est Bab el Fonduk (Porta del fonduco) e a Nord la porta del Castello, venivano così sbarrate agli assalitori. Le spesse mura spagnole della città resistettero, ai duri assalti ma, all'interno di esse la vita diventava sempre più dura e difficile per la carenza di cibo e acqua. Una sola porta fu fatta aprire a singhiozzo, quella

di Bab el Fonduk, per consentire agli Arabi, ma non agli Ebrei, di approvvigionarsi di cibo. Burgol, pretese dagli Ebrei, per rendere loro l'esistenza più sopportabile, il versamento di 50.000 Scudi d'argento, in cambio della possibilità di uscire a orari stabiliti dalle mura per cercare fuori di esse quanto necessario per sostentarsi e per seppellire i loro morti, che fino ad allora, durante l'assedio, venivano tumulati, in uno spazio assai ridotto della città tra le macerie di alcune case diroccate.

E' di questo periodo la grande opera caritatevole e di educazione ebraica venuta da un grande e amabile Rabbino, Rav Shalom Labi, di passaggio a Tripoli, proveniente dal Marocco e diretto a Gerusalemme, il quale, vista la situazione tragica ed ebraicamente inadeguata in cui viveva allora la Comunità tripolina, decise di trattenersi lì per risollevarne il morale e rieducarne i figli allo studio della Torà e della Mishnà. Suo figlio, Rabbi Jehuda Labi, divenuto in seguito una persona assai venerata in tutta la Libia, fu, alla sua morte, seppellito a Tripoli, nel piccolo Cimitero di Matta Sghera (Cimitero piccolo) e da allora la sua tomba fu meta di pellegrinaggi e di passaggi di decine e decine di migliaia di fedeli, fino agli anni del definitivo esodo degli Ebrei dalla Libia nel 1967.

Pagato il prezzo, dopo solo 10 giorni Burgol, pretese dagli Ebrei il versamento di altri 100.000

Scudi e per indurli, a pagare mise ai ferri la bella Ester Arbib, ricordata in seguito come Malik Ester (Regina Ester), come la sua omonima Regina persiana della festa più famosa festa di Purim, ricattando così ignobilmente tutti i suoi confratelli. Fu pagato, con grandi sacrifici un nuovo riscatto, ma nel frattempo, per fortuna le cose stavano cambiando in meglio. I due bellicosi giovani fratelli Karamanli, finalmente riappacificati, richiamarono aiuti dalla Tunisia e ricacciarono in mare l'odioso Burgol ed i suoi mercenari. Da allora ed ancora oggi, come già detto, è rimasto l'uso tra gli Ebrei tripolini e di Gerba in Tunisia, di festeggiare il 29 di Tevet il PURIM BURGOL.

Altre due storie a lieto fine tramandateci con i nomi dei due tiranni di turno, che per i loro loschi propositi, hanno alimentato l'odio ed il disprezzo per gli Ebrei. Altri due Purim dunque, con un felice epilogo e con i loro personaggi, buoni e cattivi, proprio come quello originale di Ester e Assuero, di Aman e Ahashverosh. Chissà quanti altri ancora meno conosciuti ne esistono nella millenaria storia ebraica della Golà, purtroppo sempre troppo pochi rispetto alle tante, troppe storie finite senza un lieto fine.

P.S. Per scrivere questi due racconti, mi sono avvalso dell'aiuto del libro "Memorie" di mio padre Roberto Avraham Arbib z"l.

Daniel Mimun

Purim, a casa mia, nel 1951, a Tripoli.

Avevo solo cinque anni, ma i ricordi sono scolpiti nella memoria, quasi che i fatti che sto raccontando fossero accaduti solo pochi anni fa.

Era la mattina di Purim. L'eccitazione in casa, crescente oramai da molti giorni, aveva raggiunto l'apice.

Mi ero svegliato molto presto e ero affascinato da tutto ciò che stava accadendo. Già da due settimane tre o quattro ragazzine erano venute tutti i giorni a casa, ad aiutare mia madre a preparare montagne di dolci: friggere i manicotti, imbottire le makrote, le burike con le mandorle e via dicendo. Finalmente tutto era pronto: grandi vassoi d'argento colmi di dolci, ricoperti con centrini di carta decorata venivano inviati da queste ragazzine nelle case circostanti, alle amiche e

Recita di Purim al Circolo Macabi, 1951

conoscenti di mia mamma. Tutto procedeva secondo un rito preciso e scandito. Chi riceveva il dono dava una mancia alla ragazzina, il Purim, così detto, e più tardi mandava indietro il vassoio con esattamente il doppio dei dolci. La mancia che veniva data, in questo caso, doveva essere esattamente il

doppio di quanto fosse stato dato in precedenza.

In poche ore la casa si riempiva di una quantità incredibile di dolci, li si assaggiava, si facevano paragoni fra le makrote di Liliana rispetto a quelle di Nuccia, ma i manicotti di Vera risultavano sempre essere i migliori in assoluto.

Già nel primo pomeriggio tutta l'atmosfera cambiava: non erano più i dolci a interessarci, ma i preparativi per la festa al Circolo Maccabi.

Quell'anno era stata organizzata una festa in maschera, come sempre, e la mamma era occupatissima a apportare le ultime rifiniture ai nostri travestimenti, era certa che anche quest'anno uno dei suoi figli avrebbe vinto un premio per il miglior costume.

Un'altra recita sempre al Circolo Macabi, circa 1950

Rebbi Baruch, un personaggio mitico.

Daniel Mimun

Mi è stato giustamente fatto notare, dal Signor Izhak Barda, che nel mio articolo apparso in Germogli 14, edizione dell'agosto 2012, erroneamente affermavo che Rav Yusef Addadi officiava nel Tempio di Beth El.

Izhak Barda mi fa notare che a Beth El per tantissimi anni, e certamente negli anni sessanta, chi officiava regolarmente era invece il Rav Baruh Baranes.

Si tratta certamente di un mio grossolano errore, forse causato dal trascorrere di più di cinquant'anni, allorché la memoria potrebbe causare a volte distorsioni o parziali annebbiamenti. Effettivamente Yusef Addadi officiava, certamente a Rosh Hashana e a Kippur, in un tempietto sorto agli inizi degli anni sessanta in una stradina a pochi metri dal Tempio Bet El, di cui comunque non ricordo il nome forse perché non l'ho mai saputo. Era un piccolo tempio proprio attiguo alla casa della famiglia Labi, il cui figlio, Roberto, era un mio grande amico da bambino, prima che lo mandassero poi a studiare in Inghilterra.

Sono molto grato a Itzhak Barda per avermi fatto notare questa imprecisione, poiché i ricordi tramandati devono attenersi quanto più possibile alla realtà.

Il Rav Baranes era conosciuto a Tripoli semplicemente come Rebbi Baruch. Non ho mai conosciuto il suo cognome se non in questa occasione.

Ho un ricordo vivo e preciso di questo signore, che era un personaggio conosciuto da tutta la comunità ebraica tripolina di allora.

Magro, quasi ascetico nell'aspetto, minuto, sempre vestito con giacca e cravatta inevitabilmente di colore grigio. Il volto serio e l'aspetto composto era comunque mitigato da un sorriso affettuoso che più che dalla bocca iniziava dagli occhi vivaci e intelligenti, che ricordo molto chiari, incorniciati da spesse lenti da miope.

Ricordo che abitava in una traversa del Corso, a forse due minuti a piedi dal Tempio Beth El.

Rebbi Baruch era un personaggio mitico, a Tripoli. Preside della scuola ebraica, insegnante, "shohet", talmudista noto e apprezzato da tutti, ricercato comunque per dirimere vertenze e conciliare liti e possibili divorzi. La classica figura del Rav nella migliore tradizione ebraica, di cui la nostra storia millenaria ne ha conosciuti tanti, in tutte le latitudini.

Serbo un ricordo gradevolissimo di questo personaggio così speciale, che vedevo ogni giorno ma a cui avevo rivolto la parola solo in poche e sporadiche occasioni.

danmimun@zahav.net.il

19 GERMOGLI

Pubblicazione trimestrale dell'organizzazione mondiale degli ebrei di Libia

I germogli appaiono sulla terra, il tempo dell'usignolo e' giunto, e nel nostro paese si ode la voce della tortora

